

Aleksandr Aidarov
Tallinna Tehnikaülikool
02.04.2007

SOTSIAALNE KAPITAL JA INNOVATSIOON TALLINNAS

Uurimus Tallinna linna sotsiaalse kapitali arengutest ja
võimalustest
WP 1 - Vahematerjal I etapp

Tallinn 2006

Project part-financed by the European Union

Sisukord

SOTSIAALNE KAPITAL JA INNOVATSIOON TALLINNAS.....	1
SOTSIAALNE KAPITAL JA INNOVATSIOON TALLINNAS.....	3
Lühikokkuvõte	3
SISSEJUHATUS	5
1. SOTSIAALSE KAPITALI MÕISTE	6
1.1 Majanduslik kapital ning väikeettevõtlus: horisontaalsed suhted	9
1.2 Inimkapital	26
1.3 SOTSIAALNE KAPITAL JA USALDUS.....	33
1.4 TALLINNA INIMARENGU ÜLDINE DÜNAAMIKA.....	37
1.5 TALLINNA KOGUKONNAD JA SOTSIAALNE KAPITAL	40
1.5.1 Rahvus, keel ja kodakondsus	40
1.5.2 Vanus	46
1.6 Sotsiaalsed probleemid	48
1.6.1 Kuritegevus.....	48
1.6.2 Vaesus	51
1.6.3 Töötus	53
KOKKUVÕTE	61
KASUTATUD KIRJANDUS	64

SOTSIAALNE KAPITAL JA INNOVATSIOON TALLINNAS

Lühikokkuvõte

Innovatsioon oleneb dünaamilistest suhetest, mis toimivad horisontaalsel ja vertikaalsel suhtlemistasanditel. Tallinna tänapäevane areng nõuab selliste sekkumismehhanismide väljatöötamist, mis keskenduvad mitte ainult horisontaalsele sotsiaalsele kapitalile (siduv ja ühendav), kuid samuti vertikaalsele sotsiaalsele kapitalile. Viimane sotsiaalse kapitali vorm sõltub eelkõige linnavõimude proaktiivsest ning jätkusuutlikust arengutegevusest, mis on suunatud ettevõtluse arendamisele ning sotsiaalsete probleemide leevendamisele.

Töötades välja strateegiaid, mis kas kasutavad või soodustavad sotsiaalsel kapitalil Tallinna linnas, tuleb teada sotsiaalse kapitali positiivsetest ja negatiivsetest mõjudest.

Sotsiaalelu kontekstis mängib ühest küljest siduv sotsiaalne kapital olulist rolli rahvusliku identiteedi, keele ja kultuuri säilitamiseks. Samal ajal võib see piirata kogukonna laiemaid suhteid (loe integratsiooni) teiste kogukondadega nii horisontaalsel kui vertikaalsel tasanditel. Selle tulemusena ei ulatu inimkapital kogukonna piiridest välja, jääb seepärast sissenõudmata ega ole seda võimalik taastoota tulenevalt uutest arengueesmärkidest. Selle tulemusena soodustab siduv sotsiaalne kapital selliseid sotsiaalseid probleeme nagu kuritegevus, vaesus ja töötus.

Ühendav (integreeriv) sotsiaalne kapital võimaldab ühistegevust erinevate kogukondade vahel. Ühest küljest on see Tallinnas pigem nõrk faktor, kuid selleks on olemas potentsiaal. Nii Tallinnas ja teistes Eesti linnades elavad eestlased on tunduvalt pragmaatilisema ning empaatilisema suhtumise mitte-eestlase kui maal elavad eestlased. Sama võib laias laastus väita ka Tallinnas elavate mitte-

eestlaste suhtumise kohta eestlastesse. Ent noore demokraatia tingimustes ei saa täielikult loota inimeste isealgatuse ja initsiatiivi peale, et lahendada sotsiaalseid probleeme.

Ettevõtluse arendamise seisukohalt on sotsiaalne kapital ja selle positiivne roll majandusele tihedalt seotud majanduse enda struktuuriga: mida rohkem on majanduses kiire kasvuga ja teadmiste- ning oskuste mahukaid valdkondi ja töökohti, seda enam võimendub ka sotsiaalse kapitali positiivne mõju. Sama kehtib ka vastupidi: mida väiksemad on hästitasustatud töökohtade leidmise võimalused, mida ühekülgsem on majanduse struktuur sotsiaalses mõttes, seda negatiivsemat rolli mängib sotsiaalne kapital. Nimelt pidurdab ta keerulisi ent vajalike muutuste läbiviimist kogukonnas.

Tallinna väikeettevõtetel puudub sageli võime ja võimalused omandada olulisel määral turujõudu kuna Eesti majanduspoliitika on seni olnud keskendunud horisontaalsete mehhanismide toetamisele s.o siduva ja/või ühendava sotsiaalse kapitali loomisele. Siduv ja ühendav sotsiaalne kapital muudavad aga innovatsiooni-alase tegevuse veelgi riskantsemaks (mastaabiefekti saavutamine on keeruline), kuna ettevõtjatel puuduvad täiendav majanduslik ja/või inimkapital. Väikeettevõtluse võrgustumise üheks peamiseks ja kõige tõhusamaks mootoriks on kvalifitseeritud tööjõu ja spetsialistide värbamine. Tööjõu puudus on aga Tallinna ettevõtluse üks peamisi arengutakistusi.

Loetletud tingimustes muutub hierarhiline sotsiaalne kapital oluliseks täiendavaks mõjuriks, mis iseloomustab linnavõimu tegevuse ja kompetentsi kvaliteeti.

SISSEJUHATUS

Innovatsiooniks on vaja kapitali, mida valitsemisprotsessi käigus omandatakse ning kasutatakse püstitatud eesmärkide saavutamiseks. Valitsemine viitab poliitiliselt neutraalsetele printsiipidele, meetoditele ja tehnikatele (Drechsler 2004: 388-389), mille abil saab korraldada Tallinna linnavõimude, erasektori ning linnaelanike ehk nii potentsiaalse ja tegelike kapitali omanike ühistegevust.

Traditsioonilisteks kapitalivormiks peetakse majanduslikku kapital ja inimkapitali, mida investeeritakse oodatud tulemuste saavutamiseks (Lin 2002). Üldiselt, tähendab esimene finantskapitali ja tootmiskapitali. Inimkapitali tähistab omakorda inimeskusi ja teadmisi. Samal ajal on innovatsiooni üheks peamiseks väljakutseks arendustegevuste jätkusuutlikkuse tagamine majanduslike ja vaimsete ressursside piiratud ning ebaühtlase jaotuse tingimustes. Teisisõnu, kapital on ühiskonnas füüsiliselt ja sotsiaalselt hajutatud. See püstitab küsimuse inimkapitali ja majandusliku kapitali leidmisest, kasutamisest ning kasvatamisest innovatsiooni heaks. Eesti kogemus näitab, et

*[Nii] nende jaoks, kel jäi uuenduste väljatöötamine pooleli, kui ka nende jaoks, kes ei juurutanud uuendusi, oli **põhjuseks rahastamisallikate nappus, millele järgnes kvalifitseeritud tööjõu nappus ning ebakindel nõudlus uuenduslike kaupade ja teenuste järele*** (Jürgenson et al 2005:8, rasvšrift originaalis).

Üheks täiendavaks kapitalivormiks, mis võib mõjutada majanduslikku arengut tervikuna (Woolcock 2001; Sabatini 2006) kui innovatsiooni (De Clercq, Dakhli 2003; Patton, Kenney 2003) ja sellega seotud arengutegevusi, peetakse tänapäeval sotsiaalseks kapitaliks. Antud dokumendis käsitletakse innovatsiooni lõppeesmärgina, mida Tallinn saab saavutada kohaliku valitsemise teel, mis aitab inim- ja majanduslikku kapitali arendustegevustesse nii teadusasutustes kui eriti ettevõtluses. Mõlema kapitali ulatust ning kätte saadavust mõjutab omakorda sotsiaalne kapital.

1. SOTSIAALSE KAPITALI MÕISTE

Sotsiaalse kapital all mõistetakse süsteemi, mis rajaneb võrgustikel, usaldusel ning vastastikkuse normidel ning aitab saavutada ühiseid eesmärke (Putnam *et al* 2003). Seepärast võib öelda, et sotsiaalne kapital peegeldab inimsuhete kvaliteeti (Field 2005) soovitud tulemuste saavutamise teel.

Innovatsioon sünnib inimvaheliste suhete tulemusena ning see ei ole ainult ühe isiku, organisatsiooni või kogukonna huvi ja tegevus (Tidd *et al* 2006). Sarnaselt majandusliku ja inimkapitaliga saab sotsiaalset kapitali investeerida innovatsiooni. Investeerimise käigus aitab inimsuhete kvaliteet koondada kättesaadavaid ressursse ning kasutada neid tulemuslikult. Selleks, et täpsemalt mõista inimvaheliste suhete soodustavat ja raskendavat mõju innovatsioonile, tuleb eristada sotsiaalse kapitali kolme tüüpi: siduv, ühendav ja naalduv.

Siduv ja ühendav sotsiaalne kapital kogutakse inimsuhete horisontaalsel tasandil. Naalduv sotsiaalne kapital kogutakse aga hierarhiliste osapoolte suhtlemise teel nagu nt linnavalitsuse ja ettevõtlussektori innovatsioonialane koostöö. Täpsemalt öeldes, tekib Putnam'i (2003) järgi siduv sotsiaalne kapital kogukonnas, mis koosneb sarnastest inimestest (keel, rahvus, kultuur, päritolu, perekondlikud, sõbralikud suhted jms). Ühendav sotsiaalne kapital kujuneb aga sarnaste arenguvajaduste ja eesmärkidega kuid erinevate kogukondade vahel, millel puuduvad automaatsed sidemed. Mitmed autorid juhivad tähelepanu, et sotsiaalne kapital mõjutab ettevõtluse arengut ning seega innovatsiooni nii positiivselt kui negatiivselt (Fukuyama 2002; Florida *et al* 2002; Sabatini 2006). Tuleb täpsustada, et antud küsimust tuleb vaadelda sotsiaalse kapitali tüüpide põhjal, mis võimaldavad täpsemalt analüüsida inimvaheliste suhete tasandeid.

Nii ettevõtluse arendamise seisukohalt arvavad Fukuyama ja Sabatini, et siduva sotsiaalse kapital arvelt loodud ning toimiv ettevõtlus takistab uute välispartnerite leidmist ja investeerimist. Selle kapitali omanikud elavad informatiivses ning mõnevõrra sotsiaalses isolatsioonis, sest eelistavad endaga sarnasete inimeste suhtlemist. Lõpptulemusena tähendab see vaimsete ja materiaalsete ressursside kättesaamatust. Kasutades USA kogemust, rõhutab Florida, et koostöö suhted võivad muutuda nii tugevateks, et takistavad uue informatsiooni laekumist ning

partnerite juurdepääsu. Ta väidab, et loovad isikud eelistavad avatumaid ja paindlikumaid sotsiaalseid suhted, mis võimaldavad alternatiivsete ideede ellu rakendamist. Lõpuks varasemates uuringutes ütleb nt Granovetter'i (1983), et "nõrgad sidemeid", mis viitavad koostööle mitte tuttavate ja sõprade vahel vaid laiemale koostööpartnerite ringile, soodustavad loovust ja tegevusvabadust ning sellega innovatsiooni.

Siit järeldub, et ühest küljest takistab siduv sotsiaalne kapital ettevõtluse arendamist ning seega innovatsiooni, pakkudes lineaarset lähenemist muutustele, mis sünnivad ainult ühe kindla sotsiaalse taustaga inimeste koostöö tulemusena. Nii tuginedes uuringule, mida teostas Kuningas (2006: 62), võib öelda, et Eestis peab avalik sektor ümber vaatama innovatsioonile suunatud lineaarset toetusmeetmete süsteemi dünaamilise mudeli kasuks.

Ühendav ja naalduv sotsiaalne kapital tagavad vastupidi dünaamilisi suhteid, mida eeldab innovatsioon. Nii erinevate osapoolte usaldus ja võrgustikud aitavad antud juhul saavutada paremat juurdepääsu majanduslikule ja inimkapitalile. Ühest küljest nii naalduv kui ühendav sotsiaalne kapital aitavad viia kokku füüsiliselt ja sotsiaalselt laiali valgunud ressursside omanikke. Ent teisest küljest tuleb uurida selle protsessi võimalikke negatiivseid kõrvalmõjusid.

Nii ühendava (samuti siduva) sotsiaalse kapitali nõrkus seisneb selles, et seda luukase horisontaalsel tasandil ilma hierarhilisi partnereid kaasamata. Areneva ühiskonna ning noore demokraatia kontekstis on selle suhtlemistasandi üks peamisi nõrkusi suutmatust tagada koordineeritud, sihipärast ning pikaajalist koostööd ühiste ja keeruliste eesmärkide saavutamiseks. Nii on Tallinna linna arengustrateegia "Tallinn 2025" (2004: 12) järgi kodaniku ühiskonna aktiivsus ning linnaelanike initsiatiiv Tallinna linnaarengu suunava mõjurina ülehinnatud. Tänapäevaks on Tallinnasse registreeritud kõige rohkem mittetulundusühinguid ja sihtasutusi ehk 35% üldarvust (Justiitsministeeriumi Registrikeskus). Isegi sel juhul kui Eestis on tekkinud tugevamad mittetulundusühingud, kelle sisulised eesmärgid ei ole harrastustegevuste korraldamine ega sissepoole suunatud tegevus (siduv sotsiaalne kapital), vaid laiemate ühiskondlike probleemide lahendamine (ühendav sotsiaalne kapital) tekib küsimus mittetulundussektori ühiste eesmärkide kohta.

Nimelt, laiema ühiskondliku kandepinna võitmine nõuab suuremat professionaalsust, aga see ei peagi olema kõigi ühenduste eesmärgiks (Tallinna Ülikooli Humanitaar Instituut 2005: 87). Teisisõnu, võrdsete partnerite suhted võivad tähendada võrdselt piiratud või puudujäävaid inimkapitali ja/või majanduslikku kapitali.

Naalduva sotsiaalse kapitali kohta võib öelda, et see kujuneb kodanike ja linnavõimu suhtlemise tulemusena. Vertikaalsete suhete puhul mängib olulist rolli avalik sektor muutuste eestvedajana. Seepärast on oluline pöörata tähelepanu mitte ainult tõhususe, koostöö ja koostootmise küsimustele kuid samuti ametnike vastutusele, usaldusele, demokraatlikele väärtustele ja avalikule eetikale (Tönnison 2006: 199). Erinevalt kahest esimesest sotsiaalse kapitali tüübist oleneb naalduva sotsiaalse kapitali loomine mitte kodanikest, vaid eelkõige linnavõimu ja ametnike tööst. Hierarhilised suhted võivad soodustada korruptsiooni, ametidistsipliini rikkumist, kodanike diskrimineerimist. See nõrgendab usaldust linnavõimude vastu, mida on vaja Tallinnale innovatsioonialaste projektide ja arengutegevuste käivitamiseks. Teiseks, sotsiaalsete probleemide lahendamise korra ei saa pidada ametnikega formaalsete suhete olemasolu probleemi lahendamiseks. Tuleb vaadelda ametnike poolt loodud võrgustike ja usalduse tõhusust ja tegelikku mõju kodanike vajaduste rahuldamisele, oodatud tulemustele ning strateegilistele eesmärkide saavutamisele.

Kokkvvõttes, töötades välja innovatsiooni soodustavaid sekkumismehhanisme peab sotsiaalset kapitali vaatlema mitte eraldi seisva vaid inimkapitali ja majandusliku kapitaliga seotuna. Innovatsiooni seisukohalt on oluline eelkõige arendada ning toetada sellist sotsiaalset kapitali, mis eksisteerib mitmete ja erinevate vertikaalsete ja horisontaalsete koostööpartnerite tasandil nagu linnavõim, erasektor ja linnaelanikud. Teiseks, tuleb arvestada sotsiaalse kapitali nii positiivse kui negatiivse mõjuga innovatsioonile.

Järgmisena vaatame inimkapitali ja majandusliku kapitali peamisi iseärasusi, mis iseloomustavad tänapäevast Tallinna.

1.1 Majanduslik kapital ning väikeettevõtlus: horisontaalsed suhted

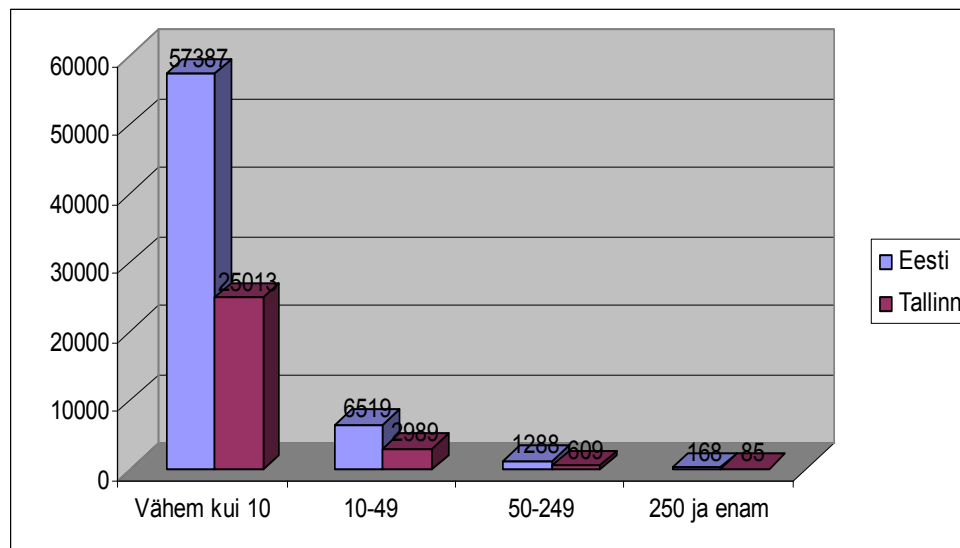
Tänapäeval on Tallinnasse koondatud 46 % äriregistrisse kantud ettevõtetest kus töötab ligi 34% kogu Eestis tööga hõivatutest. Samuti on Tallinn Eesti kõige tähtsam haldus- ja teeninduskeskus, kuhu on koondunud suur osa valitsus-, kultuuri-, finants- ja mitmeid muid olulise tähtsusega asutusi ning ettevõtteid (Tallinn 2025, 2004: 33). Kuid teisest küljest peame küsima selle statistiliselt positiivsete näitajate kvalitatiivsest tähenduses innovatsiooni kontekstis.

Üldiselt on kõige enam Tallinnas ettevõtjaid statistilise profiili¹ järgi hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinade remont ning kinnisvara, rentimine ja äritegevuse tegevusaladel. Need on ka tegevusalad, kus Eesti Statistikaameti 2003. aasta seisuga asutati kõige enam uusi ettevõtteid juurde. Sama tendents on ka Eestis tervikuna (Eesti Statistikaamet). Ent tuleb juhtida tähelepanu sellele, et statistilisse profiili kuuluvatest ettevõtetest (joonis 1) on enamus (87%) 2005. aastal väikeettevõtted, kelle töötajate arv on alla 10 inimest. Antud iseärasus on Euroopa Komisjoni aruande (2000: 48) järgi tingitud sellest, et Eesti majanduslik poliitika on seinu pööranud tähelepanu *horisontaalsetele meetmetele* (kaldkriips lisatud) nagu väikeettevõtluse arendamine.

Väikeettevõtluse domineerimine majanduses on samuti naaberlinnadele iseloomulik nagu seda nähtub järgmistest joonistest ning vähemalt olemasolevate andmete põhjal ning riikide näitel võib seda pidada pigem loomulikuks antud regioonile tervikuna (joonised 2 ja 3).

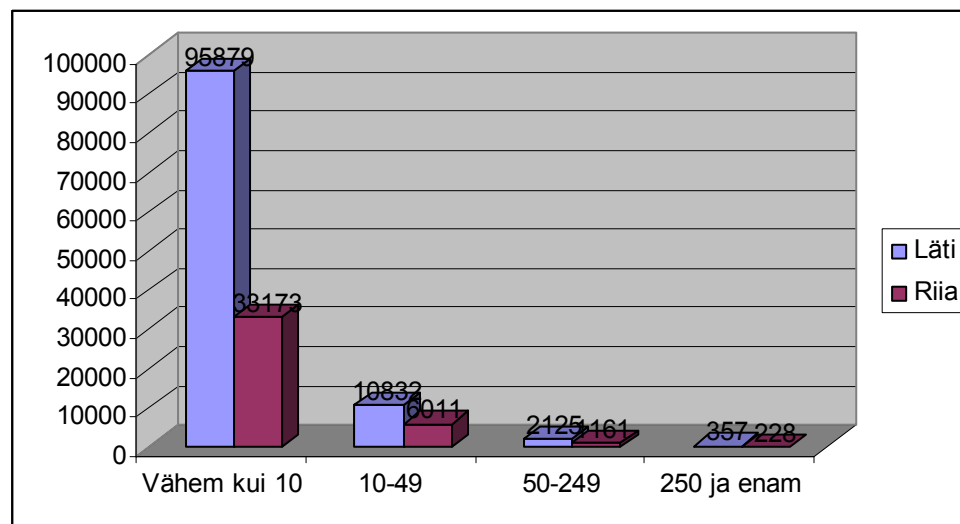
¹ Majanduslikult aktiivsete institutsionaalsete üksuste andmebaas, mida Statistikaamet kasutab üldkogumina majandusstatistikas 1994. a.

Joonis 1. Statistilises profiilis olevad ettevõtjad töötajate arvu järgi Eestis ja Tallinnas, 2005. a

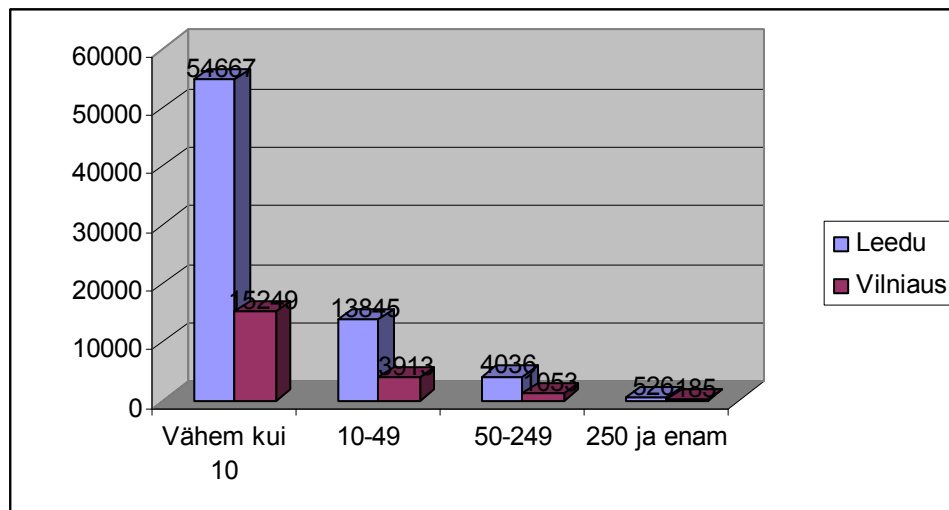
(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Joonis 2. Statistilises profiilis olevad ettevõtjad töötajate arvu järgi Lätis ja Riias 2005. a

(Allikas: Läti Statistikaamet)

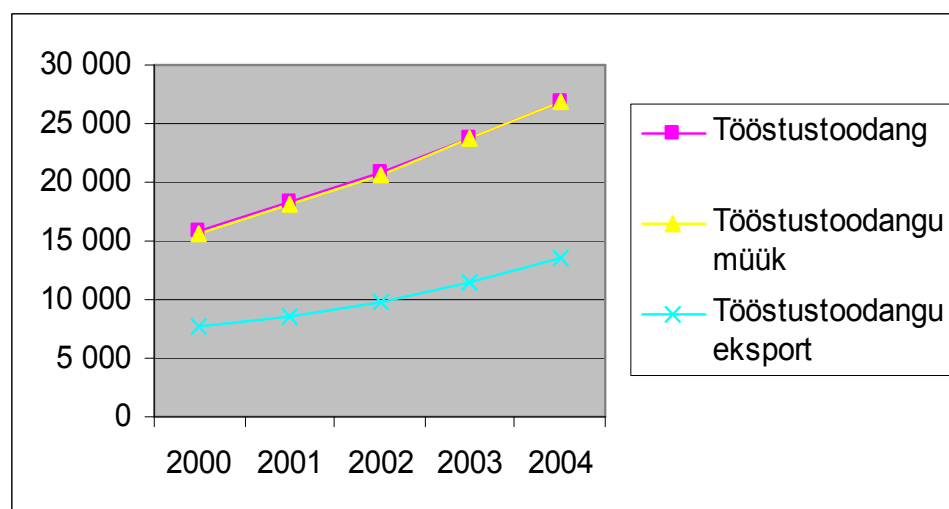
Joonis 3. Statistilises profiilis olevad ettevõtjad töötajate arvu järgi Leedus ja Vilniuses, 2005. a

(Allikas: Leedu Statistikaamet)

Vaatamata sellele, et 2000-2004 aastatel kasvas Tallinna ettevõtete tööstustoodangu maht, sh tööstustoodangu eksport, jääb (nagu näitavad mitmed uuringud) päevakohaseks Tallinna ja Eesti tööstuse pikaajaline konkurentsivõime küsimus (vt Tallinn 2025, edasi Tiits et al. 2005, Kattel ja Kalvet 2005).

Joonis 4. Tallinna tööstus, 2000-2004

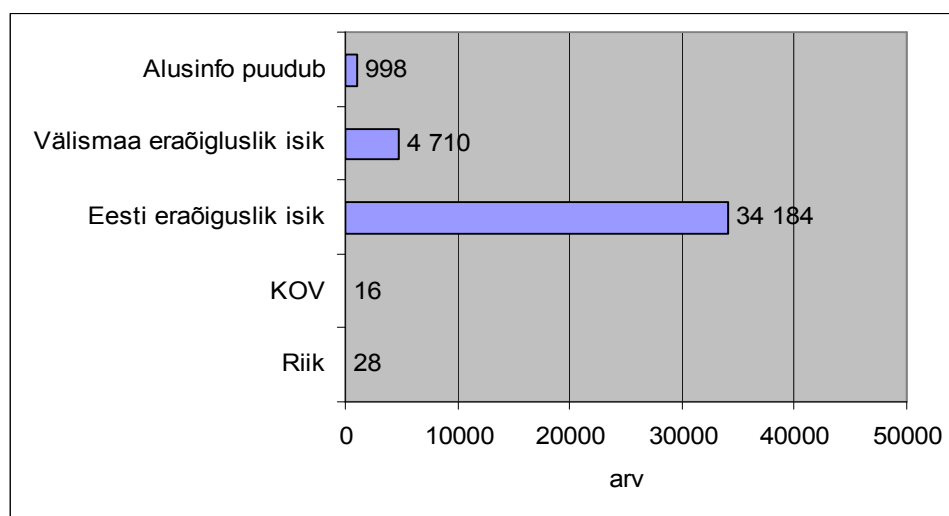
(Allikas: Eesti Statistikaamet. 2006. Maakonnad arvudes 2001-2005: 202)

Arengustrateegia Tallinn 2025 (2004) juhib tähelepanu, et väikeettevõtluse

arenguga seotud ootused pole samuti täielikult täitunud. Nimelt, väikeettevõtted pole muutunud keskmiseks ja suurteks ettevõteteks. Tuleb rõhutada, et

Üldiselt kuulub enamus Tallinnas töötavatest ettevõtetest eraisikutele nagu seda näitab joonis 5.

Joonis 5. Ettevõtted omanike liikide järgi Tallinnas, 1.01.2006. a seisuga, üldarv

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Antud andmed viitavad sellele, et Tallinna äritegevus rajaneb peamiselt eraettevõtjate isiklikul initsiatiivil. Kuid vaatamata kvalitatiivselt „heale näitajale“, mis räägib pigem Tallinna erasektori formaalsest ulatusest, peetakse horisontaalsete tegevuste üheks peamiseks nõrkuseks suutmatus tagada koordineeritud, sihipärast ning pikaajalist koostööd ühiste ja keeruliste eesmärkide saavutamiseks. Demokraatia pikaajalise kogemuse puudumise tingimustes arvatakse, et tagades erasektorile tegutsemisvabadust, saab automaatselt parandada terve ühiskonna arengut. Seni kestnud väikeettevõtlusemõju majandusele ei saa vähendada. Ent tänapäevases olukorras tuleb uurida selle kvalitatiivset mõju innovatsioonile. Nii Goldsmith ja Eggers (2004) juhivad tähelepanu sellele, et horisontaalsete võrgustike arengupotentsiaali tööle rakendamine ei tähenda avaliku sektori automaatset taganemist probleemide lahendamisest.

Innovatsiooni üks peamisi väljakutseid on seotud riski võtmise ning dünaamilises ning ebakindlas ärikeskkonnas ja ühiskonnas tegutsemisega. Vaatamata sellele, et arviliselt on ettevõtete hulk Tallinnas kasvanud (tabel 1), jääb päevakohaseks küsimus nende innovatsioonikesksuse kohta.

Tabel 1. Registreeritud äriühingute töötajate arvu muutus aastatel 2000-2004
Tallinnas

	aasta				
Tüüp	2000	2001	2002	2003	2004
Mikro	37 922	39 491	41 330	43 294	46 221
Väike	54 003	54 418	55 102	55 417	57 394
Keskmine	45 771	47 489	48 215	49 466	53 257
Suur	59 673	56 240	59 842	57 790	59 768
Määramata	0	0	0	0	0
Tallinn kokku	197 369	197 638	204 489	205 967	216 640

(Allikas: Väikeettevõtluse arendamise programm 2006-2009: 7)

Nii nt ütleb arengustrateegia Tallinn 2025 (2004), et Tallinnas luuakse tõepoolest suhteliselt palju uusi firmasid, kuid nende jätkusuutlikkus, konkurentsivõime ja kasvu-potentsiaal on valdavalt nõrk:

- Piiravateks teguriteks on nii finantsvahendite kui teadmiste ja/või kogemuste nappus.
- Kuna siseturg ei kasva piisavalt kiiresti, on oluline ettevõtete kasvu soodustamisel aidata neil laieneda välisturgudele ja tugevdada nende ekspordipotentsiaali. Mitte kõik teenused ei ole eksporditavad, seega tuleks selles osas VKE-sid ka selgelt eristada.
- VKE-de tehnoloogiline ja innovaatiline võimekus on madal. Uued töökohad tekivad peamiselt sektorites, kus tegutsevad valdavalt mikro- ja väikeettevõtted ja/või kus loodav lisandväärtus on madal (kohalik teenindus, kaupade vahendus,

allhanked jms). Majanduse konkurentsivõime sõltub aga eeskätt sisendi ja väljundi hinnavahest e. lisandväärtusest.

- Tootlikkuse tõstmine on olemasolevate ettevõtete üks suuremaid arengureserve.
- Suuremat tähelepanu tuleb pöörata ettevõtete nõustamisel ärimudeli väljaarendamisele ja tehnoloogilise komponendi suurendamisele.
- Ettevõtetevaheline koostöö ja ettevõtete sidemed teadus- ja arendusasutustega on nõrgad. Sealjuures on koostöö võimalik ja vajalik ka konkureerivate ettevõtete vahel.

Seega puudub tehnoloogiapõhise tööstuse arendamiseks ning rakendusküpsete teaduslike lahendusteks piisavalt palju kesk- ja suureettevõtteid, mis pikaajalises perspektiivis nõrgendab linna konkurentsivõimet nii sisemisel kui rahvusvahelisel turul (Tallinn 2025, 2004: 25). Tallinna Väikeettevõtluse arendamise programm (2006: 5) toonitab väikeettevõtete kaht nõrkust: a) turu leidmine ja b) tööjõupuudus.

Esiteks, väikeettevõttele on välisturgudele sisenemise kulud peaaegu alati ületamatult kõrged (kui ei ole just tegemist radikaalse innovaatoriga). Eesti suureettevõtteidki on Euroopa mõistes oma käibelt väikesed, seetõttu ei saa me Eesti ega Tallinna puhul rääkida ettevõtete võimest haarata rahvusvahelises konkurentsisis märkimisväärsed turuosasid. See tähendab, et Eesti ja Tallinna ettevõtted on harva suutelised kasutama turujõudu innovatiivsete toodete ja teenuste turutoomiseks. Kuna innovatsioon on oma olemuselt alati seotud riskiga, siis tähendab turujõu puudumine sageli ka seda, et innovatsiooni-alased riskid on veelgi kõrgemad, sest puudub kindlus mastaabiefekti saavutamiseks uute toodete ja/või teenustega. Siia lisandub paljude ettevõtete seotus allhankega: allhanke iseloom tähendab omakorda seda, et ettevõtluse tähelepanu koondub sageli kuluefektiivsusele, mitte uute turgude ja seega ka innovatiivsete lahenduste otsingutele.

Siia lisandub kohaliku kaubanduse konsolideerumine (jaekaubandus koondub üksikutesse suurtesse kaubakettidesse ja väiketootja võimsus ei vasta sageli suurte kettide sisseostumahu miinimumnõuetele) ja piiratud teadmised

välisurgudest. Pea täielikult puudub finantstoetus (eksport)turunduseks. Vähenenud on EAS-i poolt toetatavate välismesside arv.

Teiseks, oskustöölise kättesaadavus ja kvalifikatsioon. Eriti tõsine on see probleem väikeettevõtetele, kus on suurem roll inime jõul (teenindus, ehitus, transport ja lihtsam tootmine). Kvalifitseeritud tööjõu kaasamine muudab sageli taoliste ettevõtete majandusliku käitumist: hakatakse otsima uusi koostööpartnereid ning sageli ka komplekssemaid tegevusi: väikeettevõtluse jaoks on kvalifitseeritud spetsialiste kaasamine oluline tõukejõud võrgustumisele. Viimane väikeettevõtete elujõu ja innovatsiooni seisukohalt fundamentaalse tähtsusega. (Lundvall 2007). Töövõtja näeb väikefirmat ka ebakindlama tööandjana kui suureettevõtet, kuigi see pruugi nii ei alati olla. Karjäärivõimalused väikeettevõttes on aga kindlasti piiratumad suureettevõttega võrreldes. Uusi töötajaid leida on aina keerulisem ning olulisemaks probleemiks on muutunud töötajate ebasobivad isikuomadused, millele järgnevad ebapiisavad ametialased oskused.

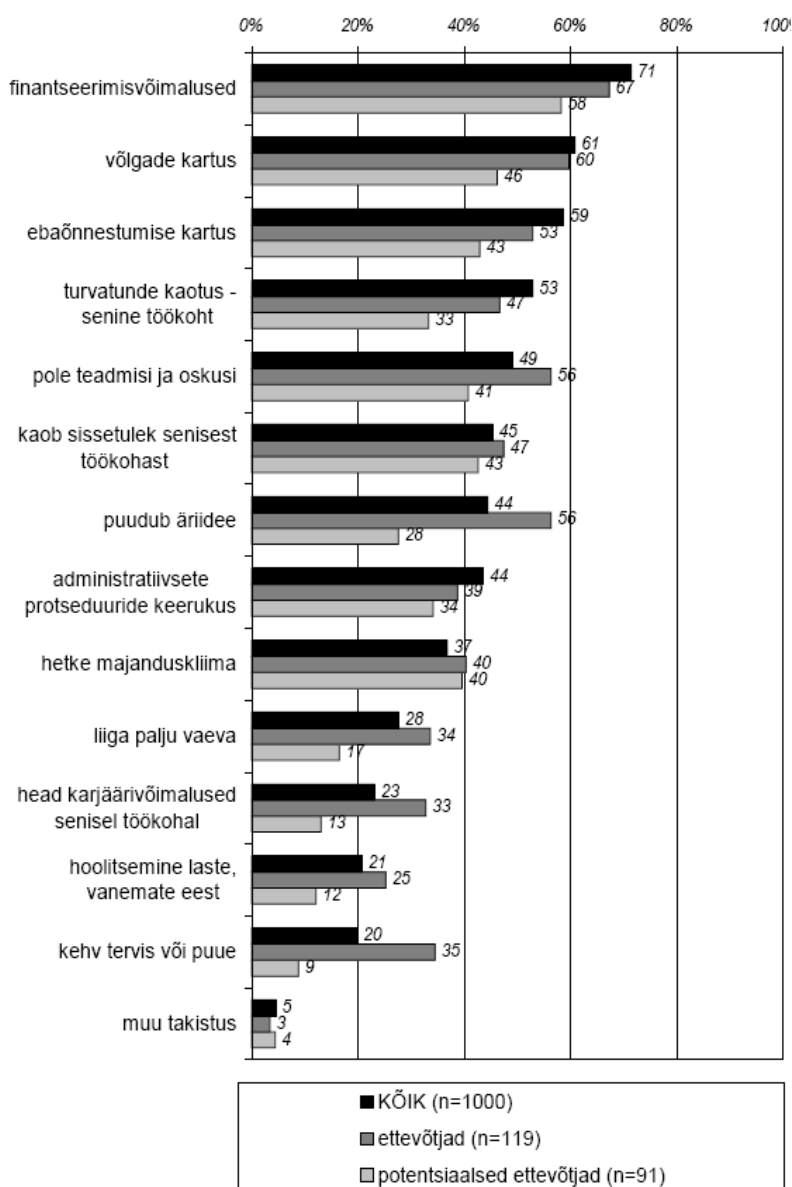
Siit võib järeldada, et vähemalt praeguses olukorras ei piisa horisontaalsel tasandil loodavast/eksisteerivast siduvast ja/või ühendavast sotsiaalsest kapitalist, kuna see ei võimalda väikeettevõtjatele saada piisavalt palju majanduslikku ja inimkapitali, et käivitada uusi arendustegevusi.

Järgmisena keskendume täpsematele põhjustele, mis võivad takistada iseseisvat ehk linnavõimude sekkumiseta innovatsiooni väikeettevõtjate seas. Üldiselt on Tallinlaste väikeettevõtluse aktiivsus võrreldav Euroopa Liidu keskmisega. Oluline on tõsta ettevõtluse mainet (eriti noorte hulgas), võimaldada informatsiooni ja nõustamise paremat kättesaadavust ning toetada alustavaid ettevõtjaid erinevate finantsteenustega (Väikeettevõtluse arendamise programm 2006: 8).

Käsitledes suhteliselt madala ettevõtlikkuse põhjusi mikrotasandil võib öelda, et enamus Eesti ettevõtjaid kui potentsiaalseid ettevõtjaid peavad peamisteks barjäärideks uue ettevõtte loomisel finantseerimisvõimalusi ning samal ajal võlgade tekkimise ohtu (Eesti konjunktuuriinstituut 2004), mis vähendab täiendava või uue riskivõtmist uute projektide ja äritegevuse algatamiseks.

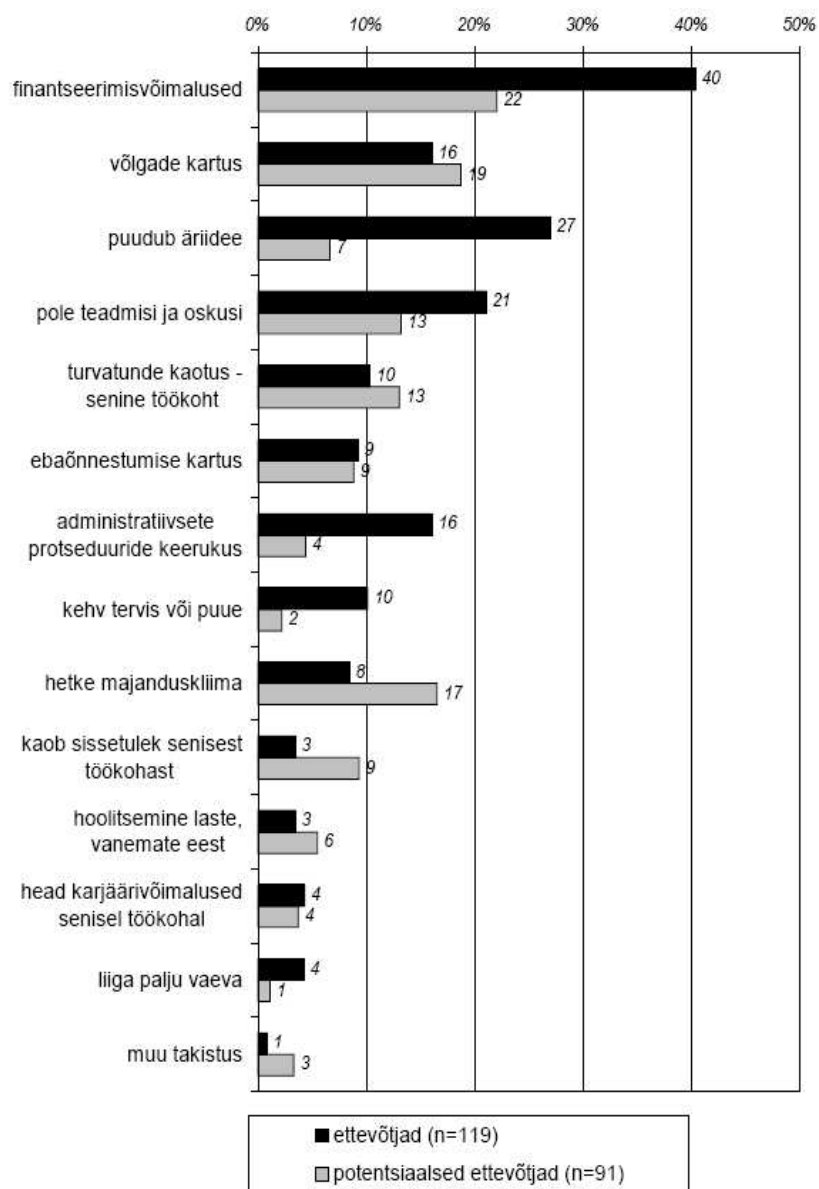
Käsitledes suhteliselt madala ettevõtluskuse põhjusi mikrotasandil, võib öelda, et enamus Eesti ettevõtjaid kui potentsiaalseid ettevõtjaid peavad peamiseks barjäärideks uue ettevõteloomisel finantseerimisvõimalusi ning samal ajal võlgade tekkimise ohtu (Eesti konjunktuuriinstituut 2004) (joonised 6 ja 7). Mainitud tegurid võivad seega vähendada täiendava ja/või uue riskivõtmist uute projektide ja äritegevuse algatamiseks.

Joonis 6. Kõik barjäärid, mis takistavad oma ettevõtte loomist, vastanute %

(Allikas: Eesti Konjunktuurinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkus: Elanike küsitlusuuringu tulemused. Tallinn: 37)

Joonis 7. Kaks kõige suuremat takistust oma ettevõtte loomisel ettevõtjad ja potentsiaalsed ettevõtjad, vastanute %

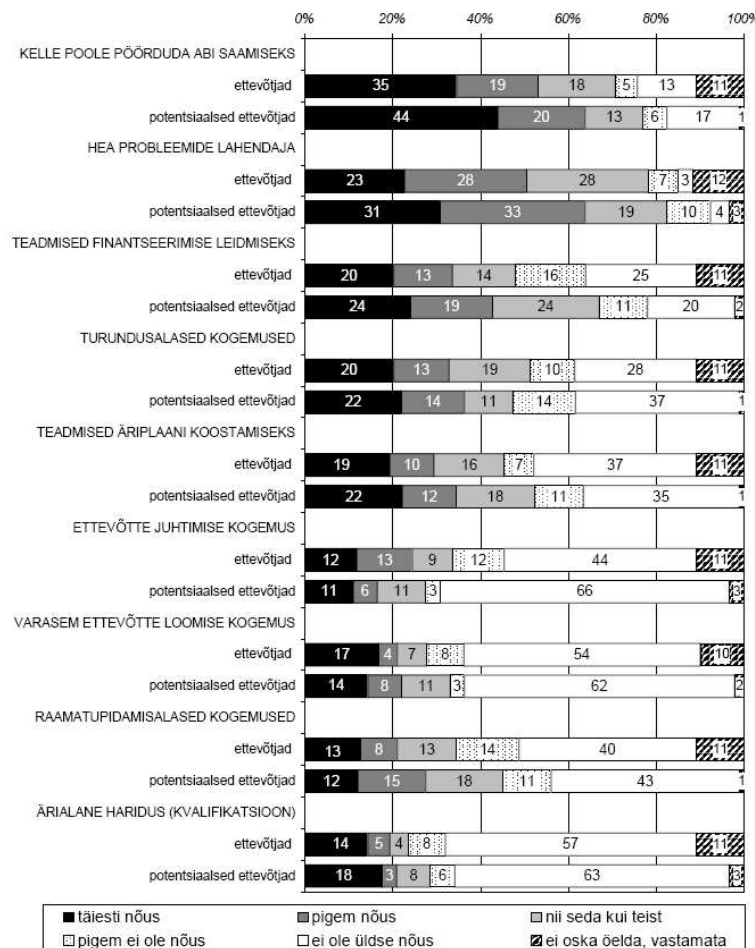

(Allikas: Eesti Konjunktuurinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkus: Elanike küsitlusuuringu tulemused. Tallinn: 38)

Samuti juhib Tallinna Väikeettevõtluse arendamise programm 2006-2009 (2006: 5) tähelepanu väikeettevõtluse esindajate tegevuste rahastamise raskustele. Nimelt, ei jätku väikeettevõtetel ressursse investeringuteks põhivahenditesse ning kasvufaasis olevatel ettevõtetel on sageli käibevahendite nappus. Laenuvõtmiseks puudub alustavatel ja väikeettevõtetel, eriti teenindussektoris sageli tagatis või on põhjuseks lühike krediidi ajalugu. Kui alustavale ettevõttele on saadaval stardiabi, siis paar aastat tegutsenud ja uueks arenguhüppeks valmis ettevõttele laienemiseks vajalik finantstoetus puudub.

Järgmisena näitab Eesti konjunktuurinstituudi (2004: 34) uuring et ainult horisontaalsel tasandil väikeettevõtete toimimine võib tähendada informatiivset isoleerumist. Esiteks, kõneldes ettevõtluse alustamiseks vajalikest oskustest ja teadmistest rõhutab enamuse küsitletud inimesi (joonis 8), et Eesti ettevõtjad ning potentsiaalsed ettevõtjad lootsid ja loodavad pigem suhtlemisele ja kontaktidele kui erialastele teadmistele ja oskustele, mida läheb vaja juba ettevõtluse loomise ning korraldamise käigus.

Joonis 8. Ettevõtlusega alustamisel kasuks tulevad teadmised ja oskused

(Allikas: Eesti Konjunktuurinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkus: Elanike küsitlusuuringu tulemused. Tallinn: 32)

Täiendavalt kinnitab suhtlemise ja isiklike kontaktide vajalikkust Suurbritannia ja Eesti ettevõtjate võrdlus (tabelid 2a ja 2b).

Tabel 2a. Omadused, mis tulevad kasuks ettevõtlusega alustamisel – Eesti ja Suurbritannia võrdlus (% küsitletutest, kes nõustus)

	Nõus			
	Eesti		Suurbritannia	
	Ettevõtjad	Potentsiaalsed ettevõtjad	Ettevõtjad	Potentsiaalsed ettevõtjad
TEADMISED				
Varasem ettevõtte loomise kogemus	21	22	34	34
Äriplaani koostamise kogemus	29	34	51	63
Teadmised ettevõtte finantseerimiseks, vajalike vahendite leidmiseks	34	43	46	58
Teadmised, kellega rääkida ettevõtlusalase abi saamiseks	53	64	63	74
Ärialane haridus või kvalifikatsioon	19	21	-	-
Ettevõtte juhtimise kogemus	24	17	43	46
OSKUSED				
Turundusalased kogemused (oskused)	33	36	47	60
Raamatupidamisalased kogemused (oskused)	21	28	44	49
Hea probleemide lahendamise oskus	50	64	89	94

(Allikas: Eesti konjunktuuriinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkuse uuring. Tallinn: 32)

Tabel 2b. Omadused, mis tulevad kasuks ettevõtlusega alustamisel – Eesti ja Suurbritannia võrdlus (% küsitletutest, kes ei nõustunud)

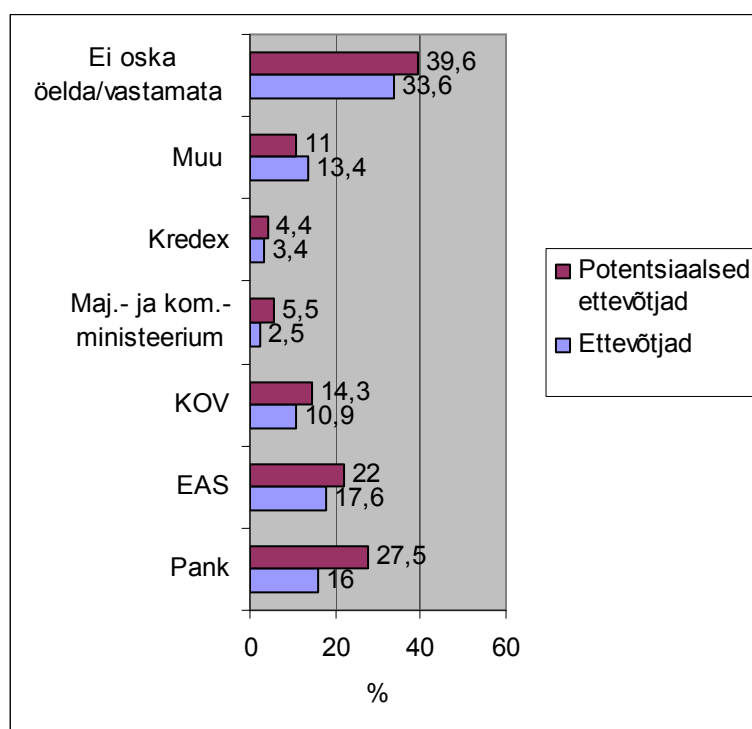
	Ei ole nõus			
	Eesti		Suurbritannia	
	Ettevõtjad	Potentsiaalsed ettevõtjad	Ettevõtjad	Potentsiaalsed ettevõtjad
TEADMISED				
Varasem ettevõtte loomise kogemus	62	65	64	63
Äriplaani koostamise kogemus	44	46	46	64
Teadmised ettevõtte finantseerimiseks, vajalike vahendite leidmiseks	41	31	48	37
Teadmised, kellega rääkida ettevõtlusalase abi saamiseks	18	22	31	23
Ärialane haridus või kvalifikatsioon	66	68	-	-
Ettevõtte juhtimise kogemus	56	69	54	51
OSKUSED				
Turundusalased kogemused (oskused)	38	52	51	36
Raamatupidamisalased kogemused (oskused)	55	54	55	47
Hea probleemide lahendamise oskus	10	14	8	4

(Allikas: Eesti konjunktuuriinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkuse uuring. Tallinn: 32)

Teisisõnu, olulist rolli mängivad võrgustike toimimise puhul institutsioonid kellega ettevõtja saab oma probleemidest rääkida. Alles teisena peetakse tähtsaks nii tegutsevate kui potentsiaalsete ettevõtjate hulgas spetsiifilisi oskusi ja teadmisi. Nt äriplaani koostamine, ettevõtte juhtimise ja loomise oskused, teadmised rahastamisvõimalustest jms.

Teiseks, avalik sektor (antud juhul kohalik omavalitsus ja Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium) ei pruugi olla esimene institutsioon, kuhu spontaanselt pöördusid tegutsevad ja/või potentsiaalsed ettevõtjad toetusprogrammide kasutamise vajadusel (joonis 9). Tallinnas, Harjumaal, Ida-Virumaal, Jõgevamaal, Lääne-Virumaal, Tartumaal ja Valgamaal oli olukord Eesti keskmisest oluliselt halvem – valdav osa elanikest ei tea, kus asub neile lähim ettevõtluskeskus. Märkimisväärne on ka sellele küsimusele vastamata või „ei oska öelda“ vastanud isikute arv (Eesti konjunktuuriinstituut 2004: 52).

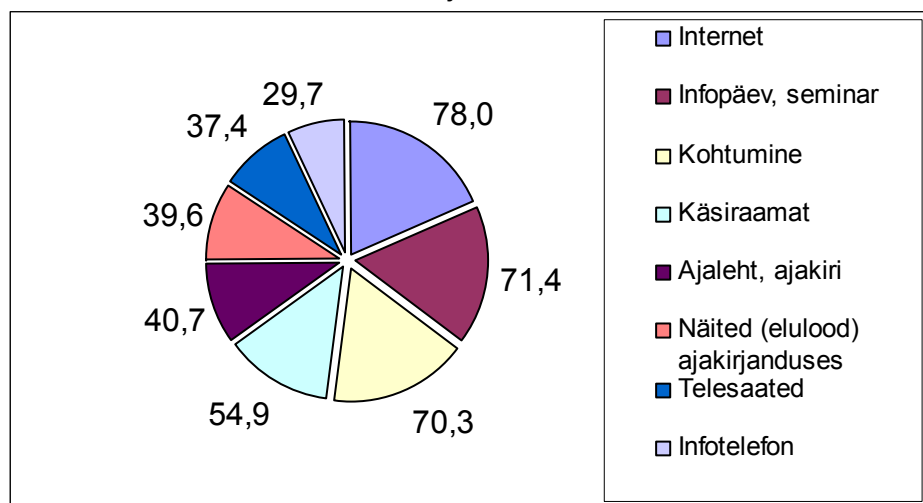
Joonis 9. Asutused, kuhu pöördutaks ettevõtluse toetusprogrammide kasutamiseks – spontaanne teadlikkus (ettevõtjad ja potentsiaalsed ettevõtjad, %)

(Allikas: Eesti konjunktuuriinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkuse uuring. Tallinn: 32)

Kõneldes eelistatavatest infokanalitest, mida potentsiaalsed ettevõtjad kasutaksid riiklike toetusprogrammide kasutamiseks, taas torkab silma asjaolu, et valdav osa küsitletud inimestest eelistaks interneti ning samuti otseseid kontakte (infopäevad, seminarid ning isiklikud kohtumised maakondliku arenduskeskuse töötajaga). Vähem informatiivseks peetakse traditsioonilisi formaalseid ning ilma isikliku kontaktita allikad nagu käsiraamatud, meedia kaudu vahendavad kogemused ning infotelefon (joonis 10).

Joonis 10. Potentsiaalsete ettevõtjate infokanalite eelistused, %

(Allikas: Eesti konjunktuuriinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkuse uuring. Tallinn: 52)

Vaadeldes viimasena tabelist 3 mõjuallikaid, mis kujundavad ettevõtjate teadmisi ja oskusi, võib märgata horisontaalse suhtlemistasandi mõju oskuste ja teadmiste kujunemisele.

Sõprade mõju on oluliselt väiksem juba tegutsevate ettevõtjate kui potentsiaalsete ettevõtjate hulgas. Oluliselt mõjutavad tõised kokkupuuted teiste eraettevõtjatega. Antud mõjuallikas on suurema kaaluga tegutsevate ettevõtjate hulgas. Kolmandal kohal võib kätte saadavate andmete põhjal väita, on vertikaalsed suhted haridus ja koolitusasutustega. Kusjuures potentsiaalsed ettevõtjad hindavad seda mõjuallikat oluliselt suurema mõjuga kui tegutsevad ettevõtjad. Lähitutvuste eelistamine võib olla tingitud sellest nagu ütleb Väikeettevõtluse arendamise programm (2006: 5), et mikro-, aga ka väikeettevõtte tegevomanikul ei ole üldjuhul aega otsida infot ja ka juhuslikult kätte sattunud teabesse suhtutakse tihti eelarvamusega (ajakulu

taotlemisel, väike võimalus saada jne). Ehk sotsiaalse kapitali seisukohalt mängivad olulist rolli väljakujunenud võrgustikud ning usaldus, mis pigem iseloomustavad siduvat ja/või ühendavat sotsiaalset kapitali.

Tabel 3. Allikad, mille mõjul on välja kujunenud suhtumised ja teadmised ettevõtlusest, % 2004

Mõju allikas	Kokku	Ettevõtjad	Potentsiaalsed ettevõtjad
Sõprade ettevõtluskogemused	49,5	40,3	61,5
Tõised kokkupuuted eraettevõtetega, kes on olnud kas kliendid või tarnijad	45,7	48,7	41,8
Haridus- ja kooliasutused	42,9	35,3	52,7
Meedia	38,6	33,6	45,1
Eraettevõttes töötamise kogemus	37,6	31,9	45,1
Perekonnaliikmete ettevõtluskogemused	23,3	16,0	33,0
Oma ettevõtluskogemused	21,9	26,1	16,5
Mitte ükski eelpoolnimetatust	2,4	2,5	2,2
Muu	4,8	7,6	1,1
Ei tea	1,9	0,0	4,4

(Allikas: Eesti konjunktuuriinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkuse uuring. Tallinn: 53)

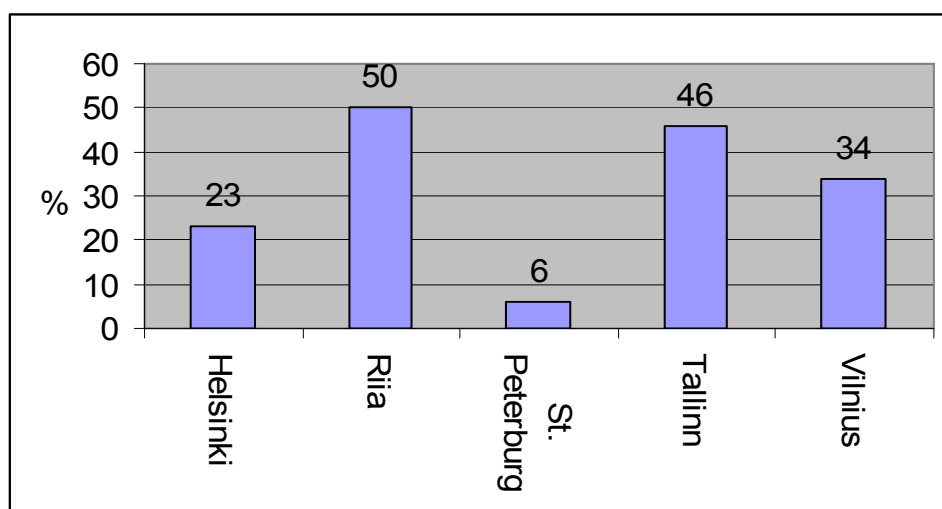
Kokkuvõttes saab väita, et Tallinna ettevõtlust iseloomustab väikeettevõtluse ülekaalus, mille arengus võime näha, esiteks, olulisi arengutakistusi kvalifitseeritud tööjõu värbamisel ja tegevuse finantseerimisel; teiseks, on enamusele ettevõtjatele oluline horisontaalne sotsiaalne kapital võrgustike näol. Samas on võrgustumine tõenäoliselt senini olnud liiga nõrk, et ületada ülaltoodud arengutakistusi ettevõtluse ja innovatsiooni arengus. Samuti võib siit järeldada vertikaalse sotsiaalse kapitali (linnavõimu) vähest rolli ettevõtluse arengus ja innovatsioonis.

1.2 Inimkapital

Kõneldes Tallinna tööjõust tuleb välja tuua selle inimkapitali kaks iseärasust.

Esiteks elab Tallinnas enamus kõrgharidusega inimesi Eestis. Nii elas rahvaloenduse andmetel 2000. a Tallinnas 46 % kõrgharidusega inimesi (Eesti statistikaamet). Võrreldes teiste suurlinnadega, võib öelda, et Tallinn on võrdlemisi paremas olukorras kui mõni teine suurlinn (joonis 11).

Joonis 11. Linnade kõrghariduse inimeste % riigis elavate kõrgharidusega isikute üldarvust²

(Allikas: Eesti Statistikaamet, Läti Statistikaamet, Leedu Statistikaamet, Facts about Helsinki 2006, St. Peterburg'i administratsiooni ametlik kodulehekülg)

Samal ajal tuleb rõhutada, et Tallinna inimkapital on peamiselt sotsiaalhumanitaarse kallakuga nagu seda järeldatakse arengustrateegias Tallinn 2025 (2004). See seab teatud piirangud innovatsiooni edendamisele.

Nimelt on pikaajalises perspektiivis toodete/teenuste tootmine äärmuselt oluline, mis eeldab reaalteaduste ja täppisteaduste tööjõu tööle rakendamist.

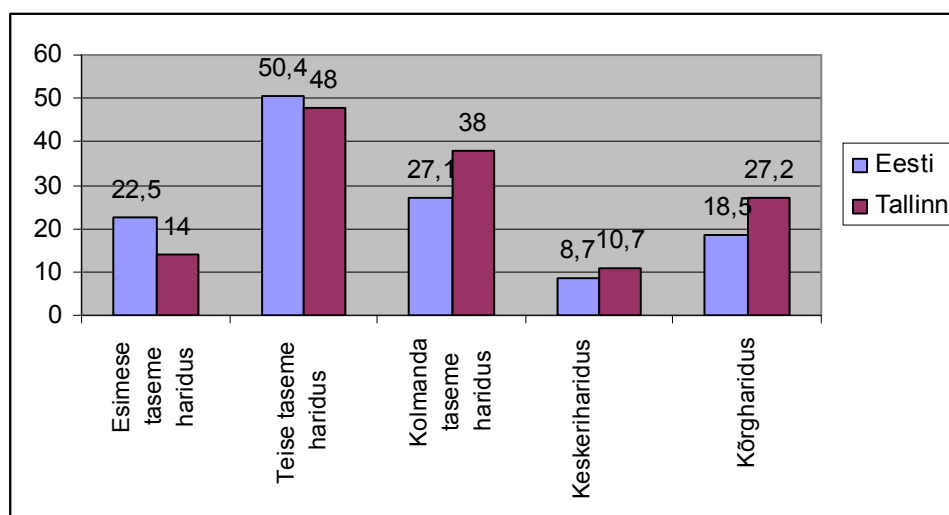
Naaberriikide pealinnades s.o Riia ja Vilnius elavate inimeste hariduse iseloomu kohta pole õnnestunud leida täpset informatsiooni. Ent siiski võib öelda järgmist. Riiklikul tasandil, mis on Eestiga sarnane, domineerivad kättesaadavate andmete

² Andmed kajastavad riikides toimunud viimase rahvaloenduse andmeid v.a Helsinki (Facts about Helsinki 2006). Läti 2002, Venemaa 2002, Eesti 2000, Leedu 2001.

põhjal haridussüsteemis sotsiaalhumanitaarse taustaga erialad. Nii on Lätis kõige populaarsemad sotsiaalteadused (51% tudengite üldarvust). Lisanduvad 14 % õpetaja ning 10% inseneri eriala. Nii humanitaarteadused ja loodusteadused pakuvad huvi 7% üliõpilastele, teenused 3%, tervishoid 3% ja põllumajandus 2% (Academic Education Center). Leedu puhul tuuakse välja samuti sotsiaal- ja humanitaarteaduste lõpetajate ülekaalu reaal- täppisteaduste lõpetanute üle. Kuid 2003. a seisuga on Leedu reaalteaduste ning tehnoloogiaalaste erialade lõpetanute arv vanuses 20-29 1000 inimese kohta 16, 3 isikut. EL 25 keskmine on 12,3 inimest 1000 elaniku kohta. Antud näitaja järgi jäi maha Leedu ainult Iirimaa, Prantsusmaalt, Suurbritanniast ja Soomest. Läti ja Eesti arvud on aga alla kümne inimest (Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania 2006).

Vaadeldes töötajate haridustaset 2005 a seisuga, näitab joonis 12, et nii Tallinnas kui Eestis üldiselt domineerib teise taseme haridusega (49,3% töötajast) inimesi ja kolmanda taseme haridusega (44% töötajast). Huvitav on märkida, et ehkki elab Tallinnas rahvaloenduse andmete järgi 46 % kõrgharidusega Eesti elanikkonnast on töötajate arv peaaegu poole võrra väiksem kui kõrgharidusega isikute üldarv töötajate.

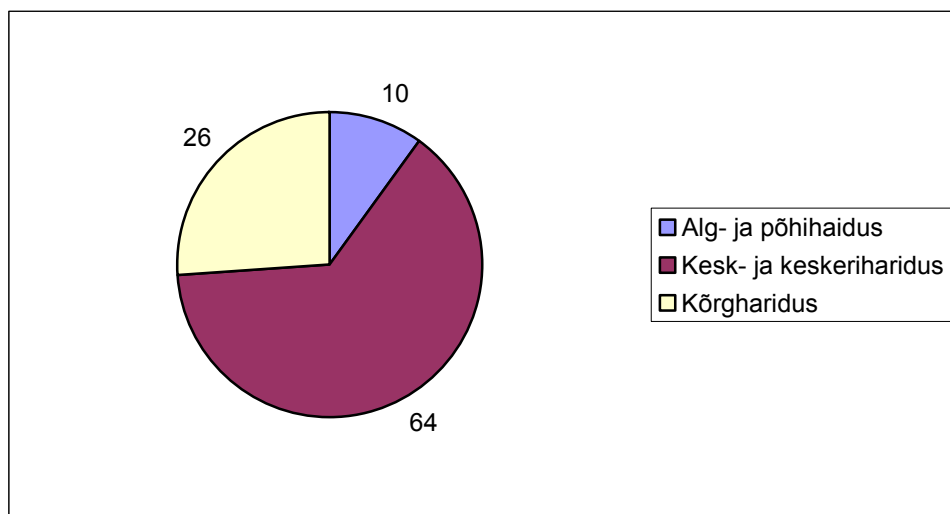
Joonis 12. Töötajate haridustaseme osatähtsus Tallinnas ja kogu Eestis, 2005. a

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Täiendavalt tuleb öelda, et kesk- ja keskeriharidusega inimeste domineerimine tööjõu hulgas on tänapäeval Eestile üldiselt iseloomulik nagu seda nähtub joonisest 13.

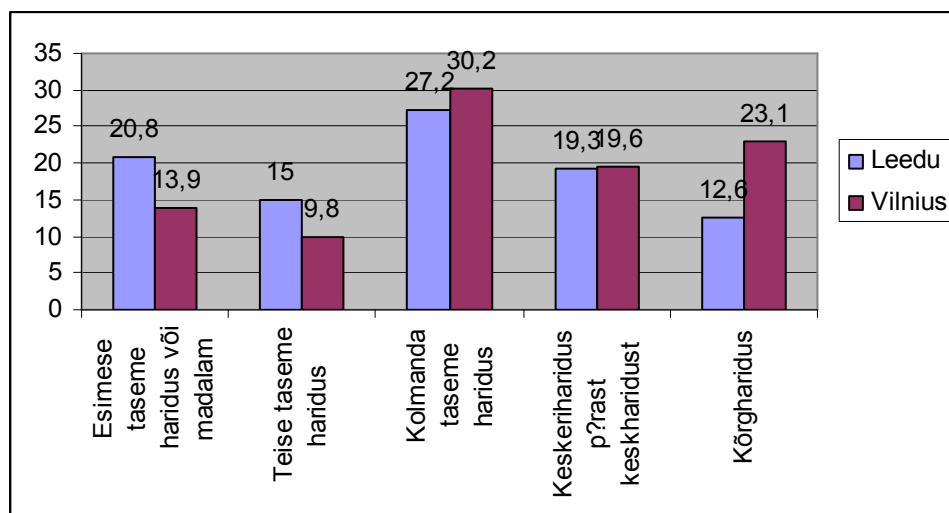
Joonis 13. Küsitletud Eesti ettevõtjate osakaal hariduse järgi % 1000 inimese kohta, 2004. a

(Allikas: Eesti konjunktuuriinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkuse uuring. Tallinn: 66)

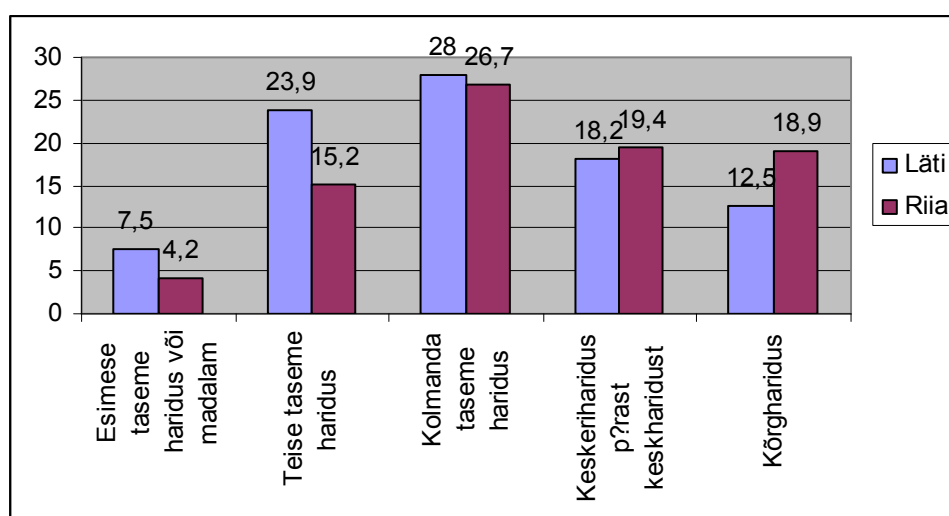
Läti ja Leedu rahvaloenduste põhjal (joonised 14 ja 15) võib öelda, et domineerivad keskhariduse ja keskeriharidusega inimesed.

Joonis 14. Elanikkonna haridustaseme osatähtsus Leedus ja Vilniuses, 2001

(Allikas: Leedu statistikaamet)

Joonis 15. Elanikkonna haridustaseme osatähtsus Lätis ja Riias, 2001

(Allikas: Läti Statistikaamet)

Tuleb rõhutada, et kõrgharidusega inimeste arv ei ole ise enesest innovatsiooni seisukohalt ammendav näitaja. Oluline on teada millise kõrgharidusega inimesed elavad Tallinnas.

Arengustrateegias Tallinn 2025 (2004: 34) toonitakse, et Tallinna elanike inimkapital kaldub olema sotsiaalteadusliku iseloomuga. Vähe on tehnilise haridusega spetsialiste. See vähendab võimalusi teadmistemahuka tööstuse

arendamise võimalusi kuna puudub reaalteaduste spetsialiste.. Tallinna tööjõu sotsiaalhumanistlik kõrgharidus ning põhihariduse, kesk- keskerihariduse töötajate domineerimine iseloomustab täiendavalt Tallinna tööjõuturgu moodunud kümnendil alanud trend, mille kohaselt liiguvad inimesed tootmissektori majandusharudest teenindussektoris. Nii oli 1990. a töötlevas tööstuses hõivatuid 46,7%, siis 2002. a 25,5% ning teenindussfääris 1990. a 51,5% ja 2002. a 74,0% (Tallinna arengukava 2005-2014, 2004: 34) 2005. aastal on majandussektorite järgi kõige enam hõivatuid tertsiaarsektoris (70,1% võrreldes Eesti keskmise 60,7%-ga) ja sekundaarsektoris (29,4 võrreldes Eesti keskmise 34%), primaarsektoris Tallinnas hõivatud puuduvad (Eesti keskmine näitaja on siinjuures 5,3%). Üksikasjalikumalt kirjeldab Tallinnas tööga hõivatud inimeste tegevusalasid tabel 4, mis üldiselt peegeldab Eestile tervikuna iseloomulikku tööjõu turgu.

Tabel 4. Tallinnas hõivatud tegevusala järgi, 2005 (töökohtade % Tallinnas)

Tegevus	Hõivatud %
Finantsvahendus	-1
Energeetika, gaasi- ja veevarustus	-0,8
Hotellid ja restoranid	4,9
Tervishoid ja sotsiaaltöö	5
Riigivalitsemine ja -kaitse	5,7
Muu	7
Haridus	7,4
Ehitus	9,3
Veondus, laondus ja side	12,7
Hulgi- ja jaekaubandus	14,2
Töötlev tööstus	18,7

(Allikas: Fakte Tallinnast 2006)

Täiendavalt tuleb märkida, et tööjõu liikumine teenindussektoris ei pruugi olla seotud tootmis- ja teenindussektorite palgavahega nagu selgub keskmise brutopalga alusel (tabel 5). Pigem võib see soodustada inimeste vastav hariduse sotsiaalhumanitaarne iseloom, mida kujundavad kutse- ja kõrgharidusesüsteemid, ning seni kestnud Eesti majanduse üldareng, mis nõuab sotsiaalhumanitaarsete oskuste ja teadmistega tööjõudu.

Tabel 5. Eesti keskmine brutopalk sektorite kaupa 2005. a

2005	Summa
Kalapüük	3 784
Hotellid ja restoranid	4 433
Põllumajandus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	4 596
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	5 611
Haridus	5 793
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinade remont	5 925
Töötlev tööstus	6 032
Tervishoid ja sotsiaaltoetused	6 287
Metsamajandus, metsavarumine ja neid teenindavad tegevusalad	6 577
Ehitus	6 730
Mäetööstus	6 995
Veondus, laondus ja side	7 023
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	7 592
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	7 643
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	7 961
Finantsvahendus	12 588
Tegevusalade keskmine	6 430

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Kokkuvõttes, pikaajalises perspektiivis viitavad Tallinnale kättesaadavate majandusliku ja inimkapitali iseärasused konkurentsivõime kahanemisele. Jätkusuutliku arengu mootoriks on uuenduslikud töötleva tööstuse ning teadmispõhiseid teenuseid pakkuvad ettevõtted (Jürgenson et al 2005: 1).

Ülal toodi välja, et väikeettevõtluse võrgustumise peamiseks tõukejõuks on kvalifitseeritud tööjõu kaasamine, siis Tallinna inimkapitali vaadeldes võime järeldada, et siin on tugevaid probleeme.

Tuginedes arengustrateegiale Tallinn 2025 (2004: 37) võib öelda, et inimkapitali ja majandusliku kapitali piiratud kogused võimaldavad potentsiaalsed innovatsioonilaseid tegevusi seitsmes valdkonnas (tabel 6). Strateegias rõhutatakse, et tegemist on arenguvõimalustega mitte praegusel hetkel, „siin ja praegu” kättesaadavate lahendustega. Tehnoloogiakeskse inimkapitali ning tootmise arendamisele suunatud majandusliku kapitali piiratud koguse tõttu jäävad vähemalt lähiperioodil eksisteerima piisavalt rakendamisküpsede teaduslike

lahendite, samuti vastava tehnoloogiapõhise ettevõtluse puudumine Tallinna innovaatilise potentsiaali elluviimiseks.

Tabel 6. Tallinna ettevõtluse võimalikud arengusuunad

Olulisemad arengusuunad linna arengus	Suundade võimalik mõju õnnestumise korral linna arengule	Rakendumise hõlpsus *
Emotsioonidepõhine ettevõtlus (kultuur, turism, meelelahutus)	T	
Tehnoloogia- ja teadmispõhine ettevõtlus	T	
Vahendav majandus (transiit; Ida-Lääne suhete vahendamine)	K	
Ökoloogiasõbralik ettevõtlus	T	
Suunatus kaugematele turgudele (USA, Lähis- ja Kaug-Ida)	T	
Liitumine enam Põhja-Euroopa koostöösüsteemidega	T	
Liikumine enam kasvava siseturunduse rahuldamisele (3,0)	K	

*(mida tumedam ruut, seda raskem); T – tugev; K – keskmine; N – nõrk
(Allikas: Arengustrateegia „Tallinn 2025“, 2004: 37)

Tabelis olevad järeldused ning neist allpool tulenevad ettepanekud, mis puudutavad eeskätt väike- ja keskmise ettevõtlust, on tihedalt seotud naalduva sotsiaalse kapitali loomisega, mis eeldab linnavõimult proaktiivset, kuid samal ajal hierarhiliste raamide piires sekkumist ettevõtluse arendamisse:

- Muuta inimeste suhtumist ettevõtlusse, seda eriti noorte puhul.
- Teavitada sihtrühmi ettevõtluse toetusmeetmetest ja -institutsioonidest.
- Toetada kasvupotentsiaaliga alustavaid ja tegutsevad väikeettevõtteid.
- Soodustada VKE-de orienteerumist ekspordile.
- Soodustada suuremat lisandväärtust loovate ettevõtete teket.
- Teadvustada tootearenduse tähtsust ja võimalusi.
- Soodustada ettevõtete omavahelist ning ettevõtluse ja teadusasutuste koostööd.
- Soodustada uudsete lahenduste ja leiutiste jõudmist ärilisse kasutusse.

- Soodustada tehnoloogiasiiret ja sedakaudu suurema lisandväärtuse loomist.
- Soodustada greenfield investeeringuid muutes kättesaadavamaks uute tootmiskaade kasutuselevõtmise Tallinna linnas.
- Soodustada uudsete lahenduste ja leiutiste jõudmist ärilisse kasutusse.
- Soodustada tehnoloogiasiiret ja sedakaudu suurema lisandväärtuse loomist.
- Soodustada greenfield investeeringuid muutes kättesaadavamaks uute tootmiskaade kasutuselevõtmise Tallinna linnas (Väikeettevõtluse arendamise programm 2006).

1.3 SOTSIAALNE KAPITAL JA USALDUS

Valitsemise kontekstis on avalikel institutsioonidel määrav mõju usalduse tekkimisele, selle toetamisele ja vähendamisele (Rothstein and Stolle 2002). Siin tuleb täpsustada millise usalduse loomise ja toetamisega võiks Tallinn tegelda innovatsiooni soodustamiseks.

Esiteks, innovatsioon on lahutamatult seotud majandusliku tegevusega ning seega riskiga. Risk viitab ebamäärasele ning ebaturvalisele keskkonnale (Misztal 1996). Seepärast võib seostada innovatsiooni nn tingimustega usaldusega. Tingimustega usaldus viitab sellele, et teiste usaldamine on ratsionaalne tegevus (Coleman 1990) ning toimub kindlas kontekstis. Nii dünaamilise keskkonna puhul puudub ammendav ja sümmeetriline informatsioon, millistesse uute tegevustesse saab kõige väiksema riskiga investeerida majanduslikku ja/või inimkapitali.

Innovatsiooniks vajalike kapitalide investeerimine koostöösse tähendab ühest küljest kohustuste võtmist ning teisest küljest kohustuste täitmist. Mõlema esinemise korral saab rääkida usaldusväärsest ärist, mis sisuliselt tähendab investeeritud ressursside sihipärast kasutamist. Juhul kui üks osapooltest ei täida võetud kohustusi ning kasutab ühiseid ressursse ainult enda kasuks, kahjustab see innovatsioonialast koostööd. Teisisõnu, see on kaotajate seisukohalt kapitali, aja ning jõupingutuste raiskamine. Nii näitab Ettevõtlustoetusmeetmete analüüs (Jürgenson et al 2005: 1), et

tehakse väga vähe koostööd teiste ettevõtetega, mille peamiseks põhjuseks on konkurentsikartus, st kardetakse, et võimaliku koostöö asemel tugevneb hoopis konkurendi positsioon. Koostöö (ettevõtete vahel; teadus- ja

arendustegevusega tegelevate asutustega) puudumist ei nähta ka probleemina ning selle võimalikku positiivset mõju (innovatsiooniga seotud riskide jagamine) ei osata hinnata.

Kõneldes erasektori ja avaliku sektori koostööst tuleb järgmisena vaadelda sotsiaalse kapitali ulatust usalduse näitel. Kaldaru et al (2004) ja Päll (2004) regionaaltasandil tehtud uuringute kohaselt jääb Tallinn kuue sotsiaalselt kapitali mõõdetava komponendi alusel mitmest Eesti maakonnast taha. Sotsiaalse kapitali komponendid³, millest neli on seotud usaldusega poliitilise, täidesaatvavõimu institutsioonide ja meedia vastu, arvutati faktoranalüüsi abil (mudeli $R^2=87,3$). Allpool olevas tabelis näitab väiksem number maakonna paremat positsiooni sotsiaalse kapitali seisukohalt.

³ F1=usaldus meediakanalite, politsei ja presidendi vastu, F2=usaldus pankade, kohtusüsteemi, ettevõtjate ja Internet portaalide vastu), F3=usaldus riigikogu, valitsuse ja poliitikute vastu ning üldine usalduse määr. F4= inimeste hinang ettevõtlikkus ja äriprojektides osalemise kohta, F5=usaldus teadlaste vastu, hea kohanemine muutustega ja positiivsed ootused tuleviku paremaks muutumise suhtes, F6=avalikel ja poliitilistel ürituste ning mittetulunduslikes projektides osalemise määr.

Tabel 7. Sotsiaalse kapitali näitajad Eestis

Piirkond	Faktor					
	F1	F2	F3	F4	F5	F6
Harjumaa	15	13	6	7	12	12
Hiiumaa	2	16	12	10	2	9
Ida-Virumaa	16	15	16	14	14	6
Järvamaa	5	6	11	8	15	3
Jõgevamaa	3	5	7	6	13	2
Läänemaa	13	12	1	1	7	7
Lääne-Virumaa	10	9	3	13	5	8
Pärnumaa	4	8	13	3	11	15
Põlvamaa	1	11	2	15	16	10
Raplamaa	11	1	5	11	6	16
Saaremaa	12	2	9	16	3	1
Tallinn	14	14	4	5	10	11
Tartumaa	8	10	14	9	9	13
Valgamaa	7	3	10	12	4	14
Viljandimaa	6	4	8	4	1	5
Võrumaa	9	7	15	2	8	4

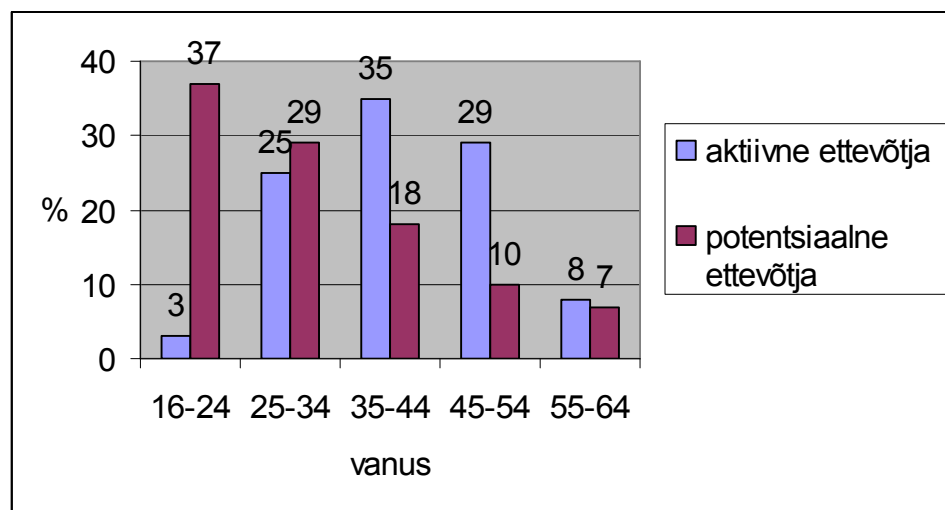
(Allikas: Kaldaru Helje, Annemari Päll ja Andrus Treiberg. 2004. Sotsiaalne kapital ja jätkusuutlik majanduslik areng Eesti maakondades, Tartu: TÜ; Päll Annemari. 2004. Magistritöö "Sotsiaalne kapital: Mõõtmine ja seos sotsiaalmajandusliku arenguga", Tartu: TÜ)

Tabelist nähtub, et Tallinnas on madal usaldus täidesaatva võimu, erasektori ning meedia vastu. Lisaks on pealinnas üks madalamaid avalikel, poliitilistel üritustel ning mittetulunduslikes projektides osalemise määr. Siinpool on oluline välja selgitada, milliste elanikkonna gruppide hulgas kaldub usaldus olema väiksem.

Nimelt, 60% elanikest väitel on ametnikud usaldusväärsed ehk täidavad oma kohustusi ausalt, erapooletult ja läbipaistvalt. 26% vastajatest arvas vastupidist. Vanusegruppide lõikes usaldavad ametnike kõige vähem 35–49-aastased inimesed ja tallinlased. Samuti 67 % vastajatest on ametnike tööga rahul ning 20% mitte. Madalamalt hindavad ametnike tööd jällegi inimesed vanuses 35-49 aastat (Emor 2005). Lisaks,

Tuleb rõhutada, et Eesti elanike ettevõtlikkuse uuringu (Eesti Konjunktuuriinstituut 2004: 16) tulemused on Eesti aktiivse ettevõtja keskmine vanus 35-44 aastat nagu näitab järgmine tabel. Lisaks tuleb rõhutada, et Eesti elanike ettevõtlikkuse uuringu (Eesti Konjunktuuriinstituut 2004: 16) tulemused on Eesti aktiivse ettevõtja keskmine vanus 35-44 aastat (joonis 16).

Joonis 16. Aktiivsete ja potentsiaalsete ettevõtjate keskmine vanus ja vanuseline jaotus

(Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituut. 2004. Eesti elanike ettevõtlikkus: Elanike küsitlusuuringu tulemused. Tallinn: 16)

Saadud andmete põhjal võib oletada, et ettevõtlustega tegelevad isikud, kes peavad olema sotsiaalselt aktiivsed nii horisontaalsel kui vertikaalsel tasandil, hindavad ametnike tegevust madalamalt. Ilmselt on see tingitud nii isiklikest kogemustest kui ka üldise umbusalduse tõttu. Samal ajal kalduvad potentsiaalsed ettevõtjad, kelle valdav enamus on vanuses 16-34, usaldama avaliku sektori tööd rohkem. Ka siin võib spekulatsioon, et usalduse põhjuseks on isikliku kogemuse puudumine.

Mõne projekti põhjal, mida Tallinna linnavalitsus on läbi viinud, saab öelda, et projektide edukus oleneb mitte ainult inimeste informeeritusest toimivatest projektidest, vaid samuti erasektori usaldusest linnavalitsuse ja tema initsiatiivide vastu, mis soodustab sektorite vahelist koostööd. Nii ütleb intervjuus üks Tallinna linnavalitsuse töötajatest mentorklubi näitel, et usaldus on tähtis linnavalitsuse

projektide õnnestumiseks, sest tavakodanikud kalduvad pigem mitte usaldada linnavõimu poolt algatatud projekte. Kuid isiklike võrgustike teel levib info ning see suurendab teiste isikute valmisolekut projektidest osa võtta.

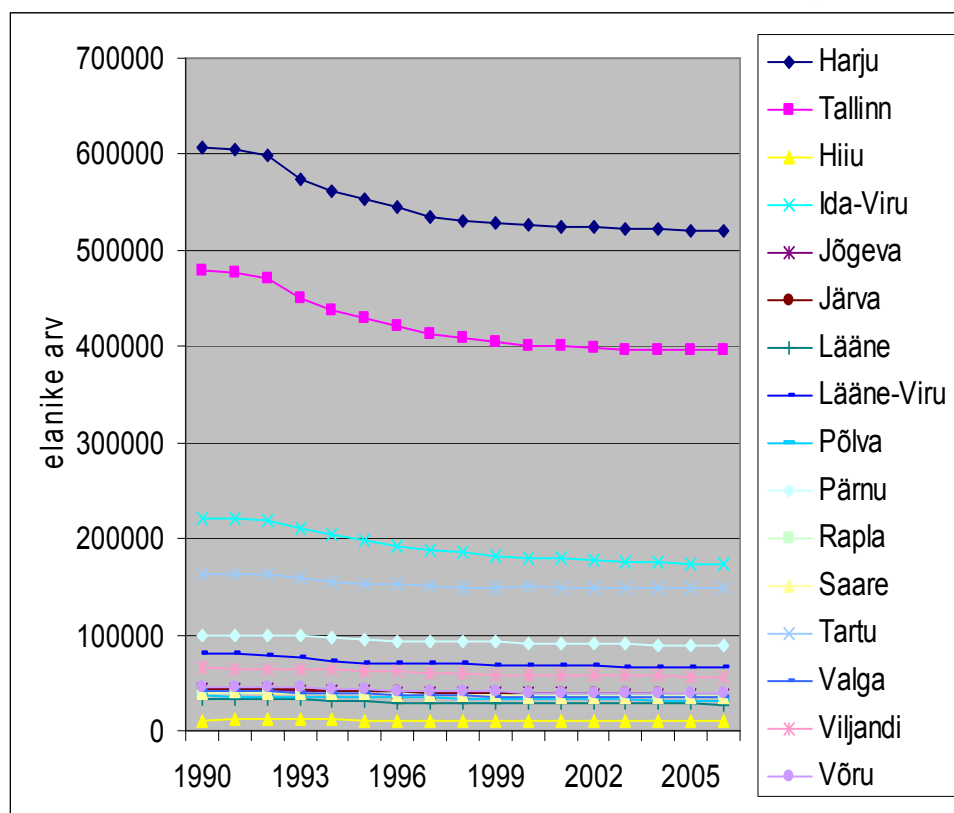
Mentorklubi on selles suhtes hea näide. Eks esimene aasta jooksul on väga raske seda eest vedada. Viimastel aastatel tunneme aga, et paljud neist, kes ennast kirja panevad, ütlevad, et ma rääkisin oma tuttavale - ka tema on huvitatud. Info levib. Siin sa tunned, et sa ei pea seda ise reklaamima. Mis tõestab seda, et asjal on mingi sisu olemas. Ma loodan, et usaldus on juba olemas. Aga seda peab pidevalt toetama. Nii nagu uus asi tuleb, jälle tuleb tõestada. (Tallinna linnavalitsuse töötaja)

Kokkuvõttes, Tallinna linnavõimudel on tähtis roll avaliku teenistuse neutraalse ja erapooletu toimimise korraldamisel, mis toetab erasektori esindajate tahtmist ja emotsionaalset valmisolekut pöörduda linnavõimude abi saamiseks. Praegusel hetkel võib väita, et usalduse ja koostöö ning avaliku võimu kompetentside parandamiseks ei tehta sihikindlat tööd.

1.4 TALLINNA INIMARENGU ÜLDINE DÜNAAMIKA

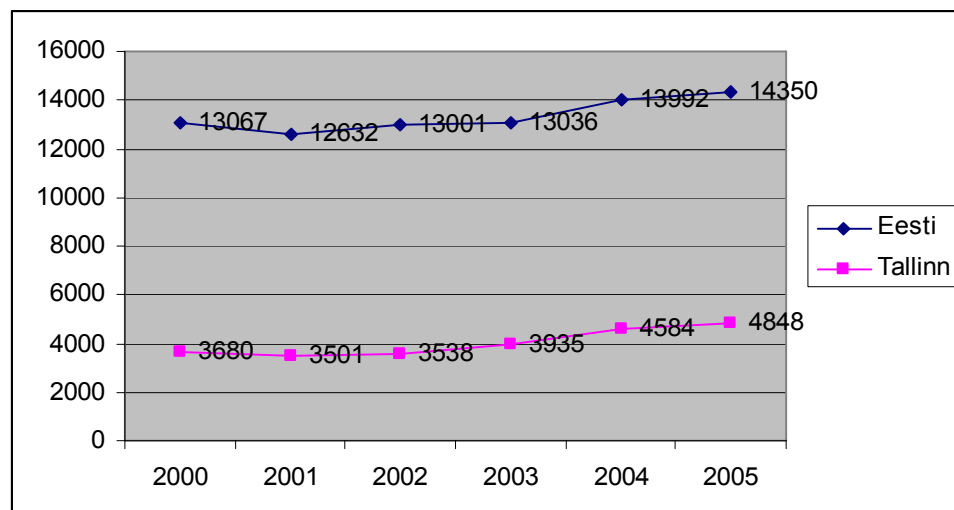
Esimese jaanuari 2005. a seisuga elab Tallinnas 29% Eesti elanikkonnast. Negatiivse iive olukorras, mille kordaja oli Eestis 2005. a seisuga -2.20 ning mida näitab Eesti rahvastiku piirkondlikke muutusi joonis 17, kasvab Tallinna elanikkond võrreldes teiste linnade ja valdadega rände ja elus sündinute arvelt nagu seda näitavad järgmised joonised 18, 19.

Joonis 17. Eesti elanikkonna arvu muutus aastatel 1990-2006, maakonnad

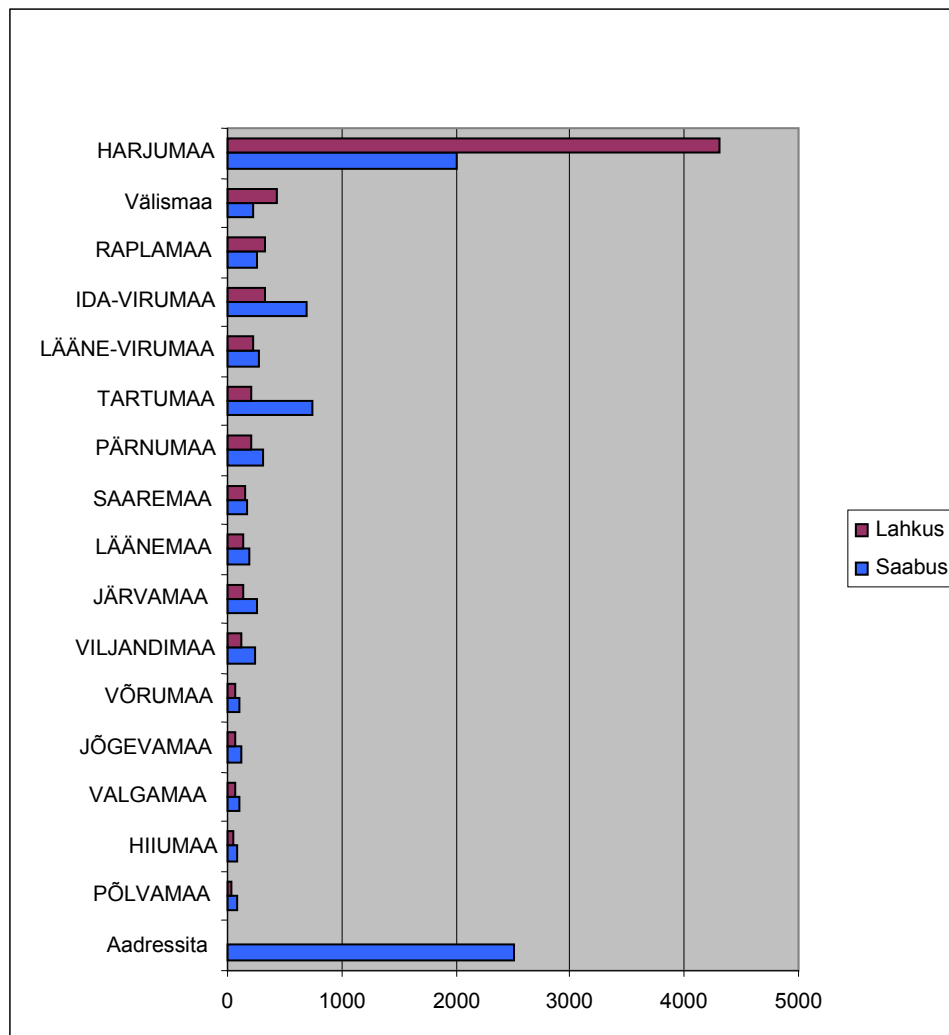
(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Joonis 18. Elussünnid Tallinnas, 1999 – 2005

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Joonis 19. Liikumine maakondade ja Tallinna vahel, 2003-2004. a (tuhandetes)

(Allikas: Eesti rahvastiku põhinäitajad aastail 2004/2005 Euroopa taustal, 2005: 20, Rahvastikuregister)

Kõneldes elanike riigisisest rändest tuleb juhtida tähelepanu ka väljarändele, mis vähendab esmapilgult sisserände positiivset mõju. Eriti on päevakohane mitmete noorte ja paljulapseliste perede lahkumine Tallinnast naabervaldadesse, eelkõige sobivate eluasemete vähesuse ja kalliduse tõttu (Arengustrateegia „Tallinn 2025”, 2004: 23). Samas tuleb silmas pidada seda, et majanduse arengu seiskukohalt, on ka Tallinna lähiümbrus osa Tallinna arengust.

Samuti toimub eeldatavalt tänapäeval uute elanike sisseränne eelkõige odavamatesse elamupiirkondadesse nagu Kopli, Kalamaja, Lasnamäe. Teisisõnu, toimub äärelinnastumine (Linnad ja vallad arvudes, 2005: 13), intensiivne linnastumise protsess linnaääredel ning pealinnast väljaspool (Ideon 2006).

Sarnane tendents ilmneb ka teistes Tallinna lähivaldades (Harku, Saue, Rae), samuti ka Maardu linnas. Nii joonisest 19 nähtub, et Tallinna migratsioonisaldo on positiivne enamuse Eesti maakondadega, kuid võrreldes Harjumaaga on negatiivne.

Täpsemalt öeldes, läheb Harjumaale Tallinnast rohkem inimesi kui tuleb. Samuti lahkub Tallinnast välismaale rohkem kui tuleb, ning ka Raplamaa on kujunenud Tallinna tagamaaks, kuhu inimesed Tallinnast elama asuvad. Aadressita inimeste puhul on valdavalt tegemist Tallinna elanikega, kes oma elamise Tallinnas seadustasid (Eesti rahvastiku põhinäitajad aastail 2004/2005 Euroopa taustal, 2005: 20). Samas üldiselt vaadeldes elukohavahtuste saldot 1997-2004. aasta perioodil, on ränne Tallinna piirkonnas stabiliseerunud: aastatel 1997-2001 oli elukohavahetuste saldo 7,1 (kõrgeim Eestis), siis 2000-2004 on see 3,9 (kuigi endiselt kõige kõrgem Eestis).

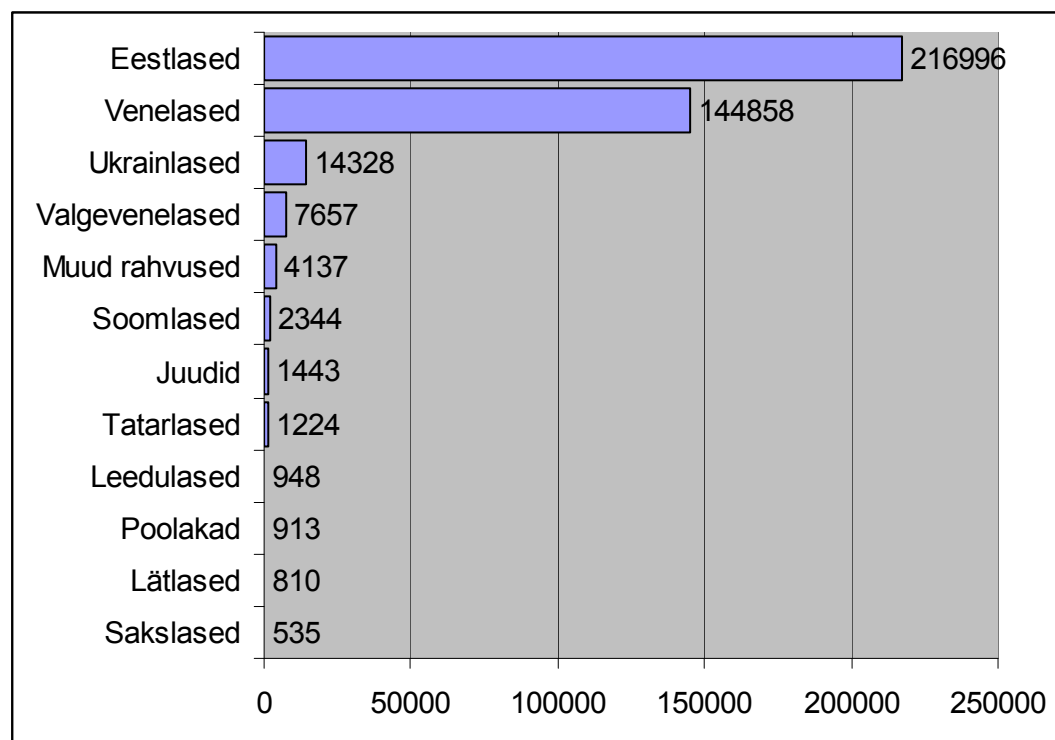
Kokkuvõttes, Tallinna elanikkonna dünaamilise iseloomu puhul on tähtis vaadelda mitte ainult rahvastiku suurenemist, mis on majandusliku ja inimkapitali taastootmise seisukohalt positiivne nähtus. Täiendavalt on vaja vaadelda elanikkonna muutusega seotud ohud, mis ei suurenda vaid vastupidi vähendavad Tallinnale kättesaadavate inim- ja majandusliku kapitali. Samas tuleb meeles pidada, et suur osa Tallinna ümbrusest elavatest inimestest töötavad Tallinnas või on nende töökohad muul moel otseselt seotud suurlinna lähedusega.

1.5 TALLINNA KOGUKONNAD JA SOTSIAALNE KAPITAL

1.5.1 Rahvus, keel ja kodakondsus

Vaadeldes Tallinna rahvastikku rahvuslikku koosseisu, mida näitab joonis 20, siis esimesena torkab silma selle multikultuursus. Lisaks eestlastele elavad Tallinnas venelased, ukrainlased, valgevenelased, soomlased, tatarlased, juudid ja mitmed teised rahvused.

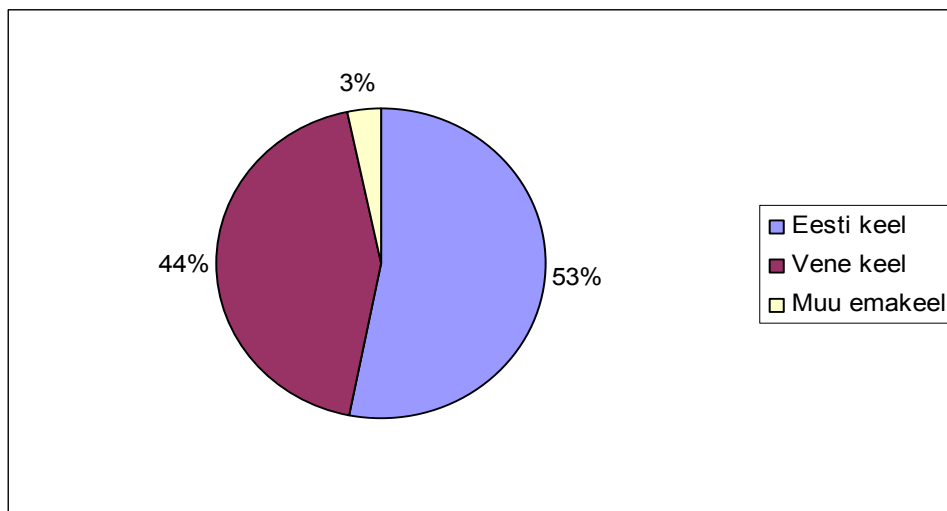
Joonis 20. Tallinna elanikud rahvuse järgi, 1 jaanuar 2006. a (tuhandetes)

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Rahvuslikult küllaltki kirju elanikkonda võib siiski jagada kaheks peaaegu võrdväärse suurusega kogukonnaks (eesti keelt ja vene keelt kõnelevaks) (joonis 21). Vene keelt kõnelevasse kogukonda kuuluvad mitmed teiste rahvuste esindajad, kelle ema- ja/ või suhtluskeel vaatamata teistele etnilistele juurtele on venekeel.

Joonis 21. Tallinna elanikkond emakeele järgi % 1. jaanuar 2006. a

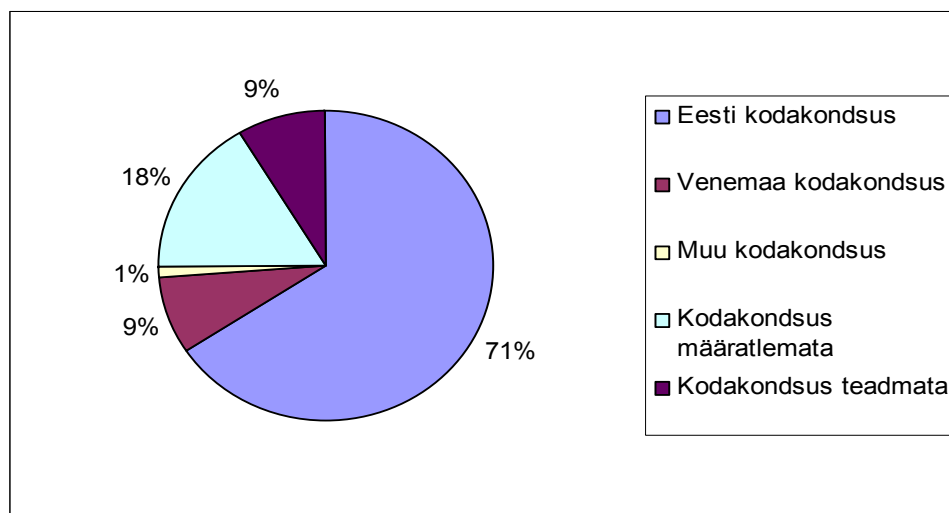
(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Joonisest nähtub, et mitmed Tallinnas elavad inimesed valdavad venekeel emakeelena ning ainult kolmel protsendil on vastavalt andmetele emakeel mõni muu keel. Emakeele lõikes võib eesti ja vene ning venekeelt kõnelevate kogukondade eksisteerimine viidata siduva sotsiaalse kapitali ülekaalule.

Ühest küljest mängib siduv sotsiaalne kapital olulist rolli rahvusliku identiteedi ja kultuuri säilitamiseks. Samal ajal võib see piirata kogukonna laiemaid suhteid (loe integratsiooni) teiste kogukondadega nii horisontaalselt kui vertikaalselt tasanditel. Selle tulemusena ei ulatu inimkapital kogukonna piiridest välja, jääb seepärast sissenõudmata ega ole võimalik taas toota uutest arengueesmärkidest tulenevalt.

Vaadeldes Tallinna sotsiaalset struktuuri kodakondsuse põhjal (joonis 22) selgub, et see koosneb üldkokkuvõttes küllaltki suurest arvust määratlemata kodakondsuse, vene kodakondsuse ja muu kodakondsusega isikutest.

Joonis 22. Tallinna elanikud kodakondsuse järgi, % üldelanikkonnast 2000. a

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Saar Poll'i (2006: 15) uuringu andmed näitavad kodakondsuse mõju inimeste rahuolule ja identiteedile. Esiteks, umbes 60% mitte-eestlastest on oma praeguse tööga rahul ja vastavalt umbes 40% ei ole oma tööga rahul. Kõige rahulolevamad on jällegi Eesti kodanikest mitte-eestlased, kõige rahulolematumad aga määratlemata kodakondsusega inimesed. Kõneldes kahe kogukonna koosseksiteerimist tuleb pöörata tähelepanu identiteedile ning eesti ja vene keelt kõnelevate kogukondade vastastikusele sallivusele, mida võib antud juhul pidada üheks ühendava sotsiaalse kapitali kujundamise faktoriks. Ent täsemat seost on vaja põhjalikult uurida.

Teiseks, mitte-eestlased peavad end regionaalsest ja rahvuslikust aspektist vaadatuna kõige sagedamini kas Eesti venelaseks või Eesti elanikuks. Suurem osa siin elavatest mitte-eestlastest peab end erinevaks nii Venemaal elavatest venelastest kui siin elavatest eestlastest. Eesti kodakondsust omavate mitte-eestlaste identiteet on suhteliselt rohkem seotud Eesti ja Euroopaga, Venemaa kodanike identiteet on suhteliselt rohkem seotud Venemaaga (Saar Poll 2006: 4).

Kolmandaks, elanikkonna küsitlus (Saar Poll 2006) näitab olulisi erinevusi eesti, vene, määratlemata ja muu kodakondsusega mitte-eestlaste identiteedis (loe samastamist Eestiga) (tabel 8).

Tabel 8. Millist riiki peavad mitte-eestlaste oma kodumaaks

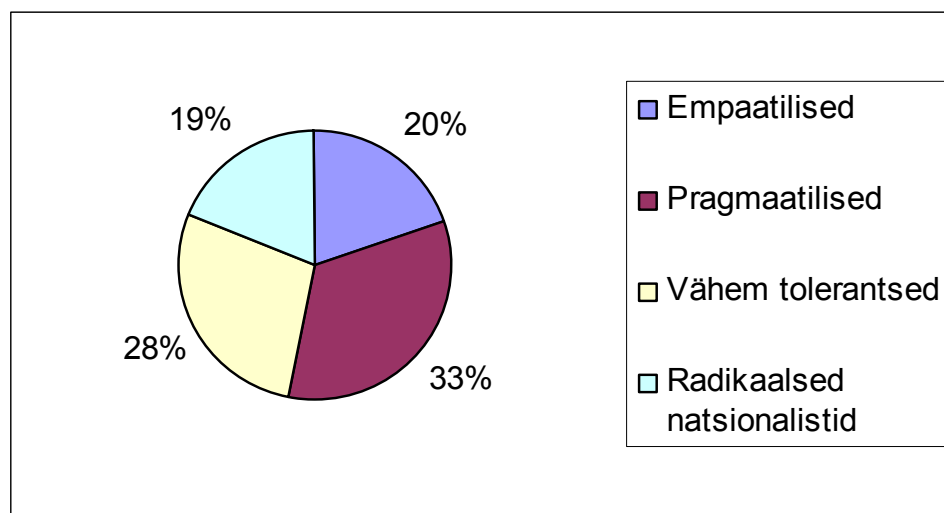
	2006			
	Eesti kodanik	Muu riigi kodanik	Venemaa kodanik	Määratlemata kodakondsus
Endine NSVL	13%	8%	22%	15%
Eesti	71%	20%	31%	51%
Venemaa	12%	5%	40%	22%
Ukraina	1%	33%	5%	6%
Valgevene	1%	15%	0%	1%
Muu	1%	18%	2%	1%
Raske öelda	2%	2%	1%	3%

(Allikas: Saar Poll 2006: 15)

2002. a valminud integratsiooni monitooringu aruandes jagab Pettai (2002) eestlasi ja mitte-eestlasi neljasse gruppi sallivuse alusel (joonised 23 ja 24).

Joonis 23. Eestlaste jaotus mitte-eestlaste suhtumise põhjal, küsitlenute % 2002.

a

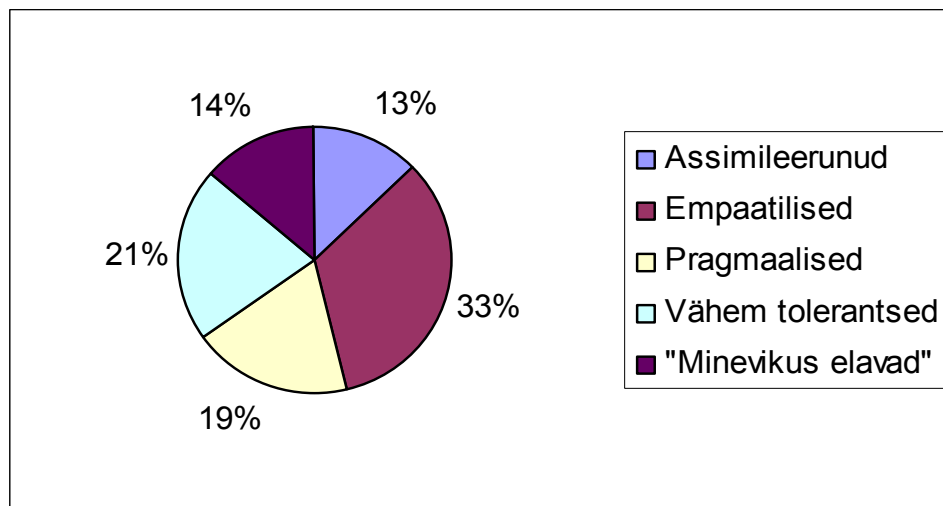
(Allikas: Pettai, Iris. 2002. "Estonians and Non-Estonians: A Typology of Tolerance". *Integration of Estonian Society: Monitoring 2002*. Hallik, Klara (toim), TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut: 27-29)

Radikaalsete natsionalistlike ilmavaadetega isikud rõhutavad rahvuse, kultuuri ja keele säilitamist ning ei poolda koostööst mitte-eestlastega. Empaatiaga eestlased üritavad leida kompromissi kodakondsuse ja integratsiooni poliitikas. Nad üritavad suhtuda kõikidesse vähemustesse võrdselt. Lisaks võib välja tuua ülemineku grappe. Vähem tolerantset eestlased, kellel on pigem passiivne suhtumine vähemustesse nagu „elan oma elu, las nad elavad kah“. Selline grupp inimesi näeb vähemuste näol ohtu riigi korrale, keelele ja kultuurile. Seega peab nende arvates karmistama kodakondsuse saamist. Pragmatilised eestlased (33%) eelistavad aga mitteeestlastega suhelda ratsionaalsetel ja praktilistel põhjustel. Samal ajal ei näe erilisi põhjusi aktiivselt avaldada sallivust ja toetavat suhtumist.

Vastavalt andmetele elavad eelkõige empaatilised ja pragmaatilised eestlased linnades. Täpsemalt öeldes, 2/3 empaatilistest eestlastest elab linnades ning pool neist elab suurtes linnades. Pragmatilistest eestlastest elab kokku 60 % linnades ning neist 43 % suurlinnades. Radikaalsete natsionalistlike veendumustega ning vähem tolerantseid isikud elab maal 47 % ning üks kolmandik linnades. **Sellest võib järeldada, et mitteeestlastesse positiivselt suhtuvad elavad isikud elavad samuti Tallinnas, mis viitab ühendava sotsiaalse kapitali olemusele või vähemalt selle potentsiaalile.**

Vaadeldes nüüd mitteeestlaste sallivust võib Pettai (2002) andmetel välja tuua järgmised grupid nagu seda nähtub järgmisest joonisest.

Joonis 24. Mitteeestlaste jaotus Eestisse suhtumise põhjal, küsitlenute % 2002. a

(Allikas: Pettai, Iris. 2002. "Estonians and Non-Estonians: A Typology of Tolerance". *Integration of Estonian Society: Monitoring 2002*. Hallik, Klara (toim), TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut: 27-29)

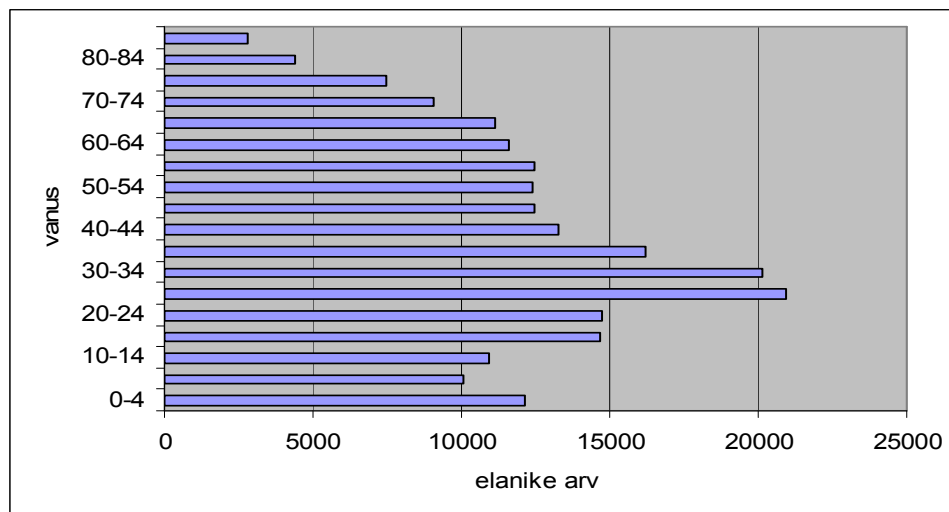
Siinpool on huvitav märgata, et assimileerunud mitte-eestlased elavad peamiselt Tallinnas (59 %), empaatiaga mitte-eestlased elavad Tallinnas (43%) ning Kirde-Eestis, pragmaatilistest mitte-eestlastest elab Tallinnas 38 %. „Minevikusse jäänud“ mitte-eestlastest, kelle enamus ehk 73 % aktsepteerib Eesti iseseisvumist kuid jätkavad nõukoguaegse Eesti idealiseerimisega ning samuti säilivad vastavat mentaliteeti, elab peamiselt Kiirde Eesti linnades (60 %).

Kokkuvõttes, ühendava sotsiaalse kapitali eelised on vähemalt praeguse integratsiooni poliitika suunas, mis on soodustanud sallivuse tekkimist mitteeestlaste ja eestlaste hulgas. Kuid võimalikud probleemid võivad tekkida vähem integreerunud mitteeestlaste hulgas, kes arvatavasti toetuvad pigem siduvale sotsiaalsele kapitalile kui ühendavale sotsiaalsele kapitalile.

1.5.2 Vanus

Tänapäeval iseloomustab Tallinna linnaelanikkonna vanuseline struktuur vananeva elanikkonnaga linna (joonis 25).

Joonis 25. Tallinna elanikkonna vanuseline struktuur, 1. jaanuar 2006
(tuhandetes)

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Vaadeldes sotsiaalse kapitali kujundamist mikrotasandil väidavad nt Glaeser et al (2000: 19-21) ja Glaeser (2001), et sotsiaalse kapitali ulatuse näitajaks üksikindiviidi tasandil on vanus, mida kõige paremini iseloomustab $\cap$ kujuga kõver. Teisisõnu, mida vanemaks muutub inimene seda vähem võib tal olla sotsiaalset kapitali. Samal ajal aga äärmuslikult oluline on pöörata tähelepanu mitte sotsiaalse kapitali kahenemisele vaid pigem selle tüübi muutumisega kaasnevatele kvalitatiivsetele muutustele. Nii Harper ja Kelly (2003: 3) arvavad, et vanaduse ja lapsepõlve puhul mängib esmaolulist rolli siduv sotsiaalne kapital. Täpsemalt öeldes, püsivaid stabiilsed võrgustikud, usaldus ja vastastikune abistamine sugulaste ja perekonna liikmete vahel soodustavad mõlema sihtgruppi elukvaliteeti. Olenevalt arenguvajadusest võivad lapsed ja eakad sõltuda kas suuremal või väiksemal määral tugevatest sidemetest pereliikmete ja lähisugulastega. Tihedad ja lähedased suhted mõjutavad mõlema sihtgruppi elukvaliteeti majanduslikus, sotsiaalses ja psühholoogilises mõttes.

Keskealiste inimeste puhul tuleb aga täiendavalt toonitada ühendava ja silduva sotsiaalse kapitali osatähtsust. Ühest küljest on siduvat sotsiaalset kapitali vaja oma kultuuri, keele ja rahvuse säilitamiseks. Kuid samal ajal võib ainult siduva sotsiaalse kapitali kasutamine negatiivselt mõjutada integratsiooni ja sidemeid teiste kogukondadega, mis tähendab täiendavate võimaluste majandusliku ja

inimkapitali juurdepääsemiseks vähendamist. Seepärast on täiendavalt vaja arendada ühendavad ja silduvat sotsiaalset kapitali, mis aitavad vajaduse korral laiendada sihtgruppi sidemeid väliskeskkonnaga. Seda enam, antud sotsiaalse kapitalide tüübid on hädavajalikud mitte ainult täiskasvanute iseseisvaks toimetulekuks ning sissetuleku tagamiseks. See mõjutab nende ülalpeetavate heaolu.

1.6 Sotsiaalsed probleemid

Ühest küljest on oluline juba praegu kasutada olemasolevat inimkapitali tõhusalt, arvestades Tallinna inimkapitali humanitaarsotsiaalse iseloomuga võib seda teha eelkõige teenindussektoris. Selle negatiivse kõrvalmõjuna piirduks aga innovatsioonialane arendustegevus ainult ühe kindla valdkonnaga. Seepärast on pikaajalisest perspektiivist tulenevalt täiendavalt vaja inimkapitali taastootmist koos kvalitatiivsete muutustega. Teadmismahuka majanduse loomiseks Tallinna ja tootmissektori (taas)elustamiseks peab täiendavalt keskenduma reaalteadustele.

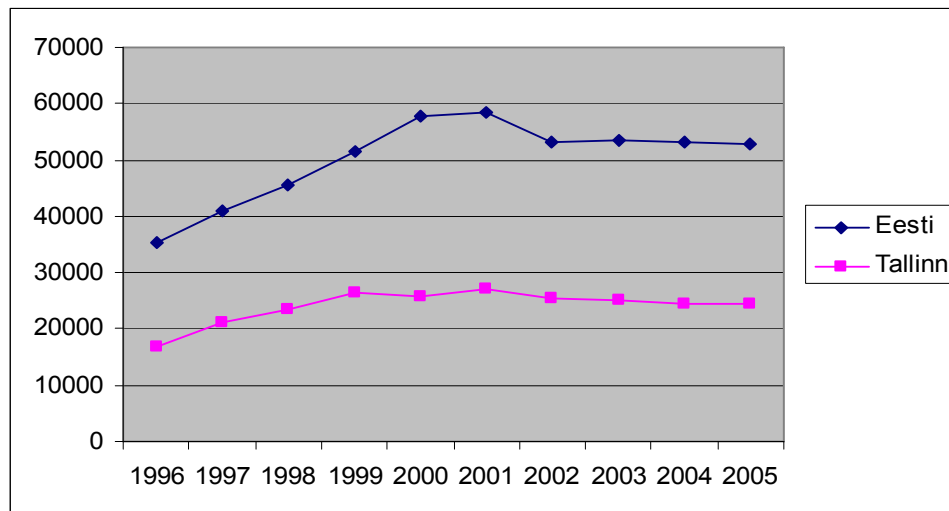
Tallinnale kättesaadava inimkapitali kannavad eelkõige tema elanikud, kes omakorda moodustavad mitmeid sotsiaalseid grupe ja kogukondi. Need grupid ja kodukonnad loovad, toetavad ning kasutavad enda toimetulekuks usaldust, vastastikkust abi ja võrgustikke. Inimeste ellujäämise strateegiad on tihedalt seotud sotsiaalse võrgustikuga.

Võrgustike kaudu kantakse põlvkondade läbi käitumismustreid, väärtusi ja hoiakuid, mis lõpptulemusena kujundavad linna sotsiaalset elu ja kultuuri. Seega rääkides arenguvõimalustest, mis puudutavad inimkapitali kasutamist ja taastootmist innovatsiooni edendamiseks, peame analüüsima kuidas seda võib kujundada sotsiaalne kapital, mis eksisteerib Tallinna kogukondades ning mõjutada omakorda majanduslikku ja inimkapitali kujunemist.

1.6.1 Kuritegevus

Üldiselt, moodustasid 2005. a Tallinnas toimepandud kuriteod 46% kogu Eestis toimepandud kuritegudest. Tallinnale järgneb kuritegude rohkuse poolest Ida-Virumaa, kus 2005. aastal pandi toime 6 412 kuritegu (Eesti Statistikaamet).

Joonis 26. Registreeritud kuritegude arv Eestis ja Tallinnas aastatel 1996-2005

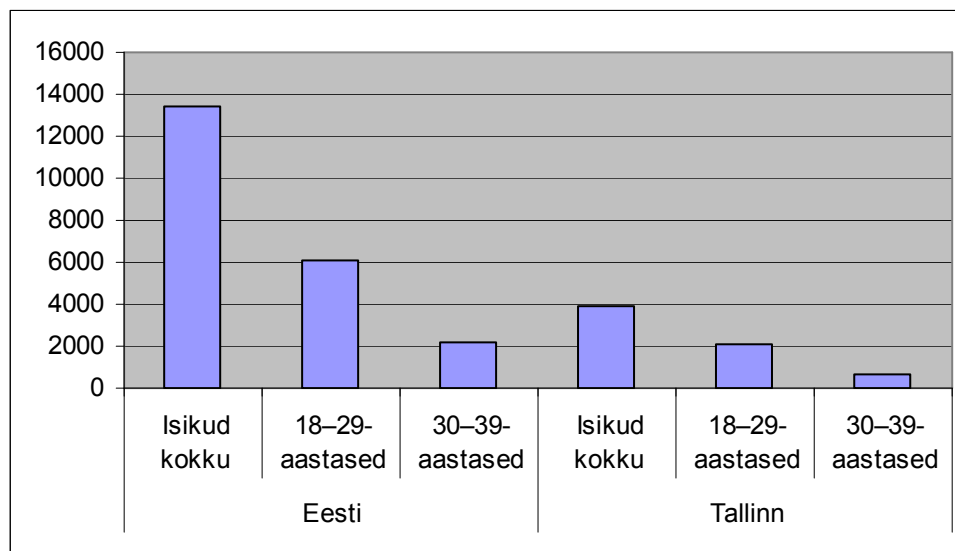

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Kuigi aastatel 2000-2005 langes kuritegude arv 10 000 elaniku kohta 640-lt 621-le, jääb siiski kuritegevus Tallinnas üheks suuremaks Eestis. Kuid võrreldes 1996 aastaga pole kuritegevuse tase oluliselt langenud.

Tähelepanu väärib asjaolu, et vanusegruppide lõikes on kuritegevusega seotud nooremas eas täiskasvanud isikud (joonis 27).

Joonis 27. Kuritegudes süüdistavad vanusegruppide järgi

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Vaadeldes Tallinna linnaosade linnasisese kuritegevuse näitajaid, torkab silma traditsiooniliselt „ebapopulaarsete” piirkondade kõrge kuritegevuse näitajad (tabel 9), mis kinnitab varem tehtud väidet (lk 33), et sisse- ja väljarändajatest vähem jõukad inimesed kalduvad asuma odavamates rajoonides.

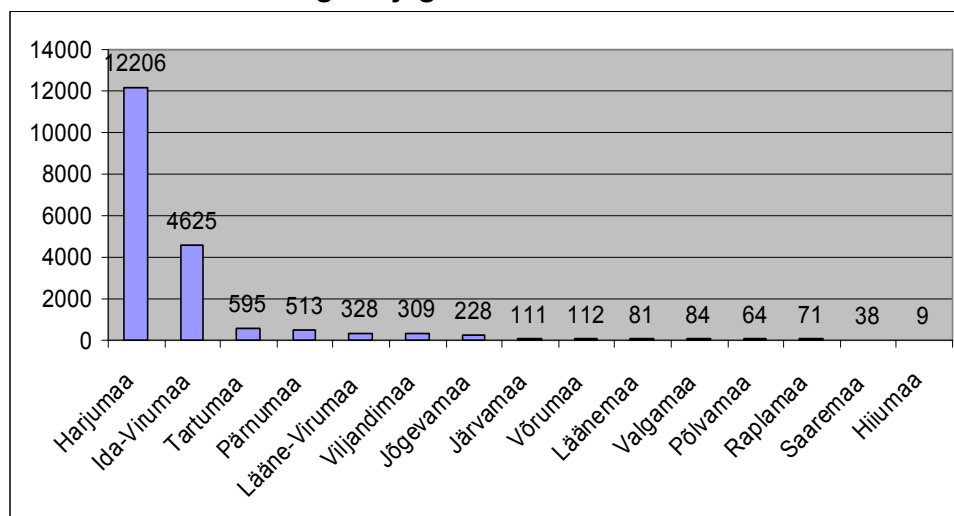
Tabel 9. Õigusosalased rikkumised Tallinna linnaosades, 2004

Linnaosa	Kuriteod	K/t avastamise %	Tänavakuritegevus	Osatähtsuse %	K/t 1000 inimese kohta
Kesklinn	7650	23	2793	37	62
Lasnamäe	5439	38	2091	38	18
Põhja-Tallinn	3186	35	1007	32	18
Mustamäe	2313	34	911	39	14
Kristine	1945	32	611	31	20
Nõmme	1745	25	588	34	15
Haabersti	1419	27	475	34	13
Pirita	691	20	314	45	29
Kokku	24388	30	8790	36	22

(Allikas: Tallinn arvudes, 2005)

Täiendavalt tuleb välja tuua suureneva uimastisõltlaste suhtarvu elanikkonnas, eriti laste ja noorte arvel (Tallinn 2025, 2004: 58), mida näitab joonis 28.

Joonis 28. Narkosüütegude jagunemine maakondade lõikes 2000-2004

(Allikas: Narkosüüteod ja nende mõju kuritegevusele Eestis 1999-2004, 2005: 59)

AIDS-i Ennetuskeskuse andmeil on Tallinnas 2003. a seisuga 5000-7000 süstivat narkomaani (Tallinna sotsiaalhoolekande arengukava 2006-2010 ja Sotsiaalhoolekande tegevuskava 2006-2008).

Kokkuvõtteks, ühest küljest kujutab kuritegevus endast siduvat sotsiaalse kapitali arvelt välja kujundatud ühiskonnale vaenuliku ellujäämise strateegiaid ning toimetulekut. Teisest küljest, mõjutab kuritegevus negatiivselt linnaelanike usaldust ümbritseva elukeskonna suhtes, vastastikku abistamise norme „võõraste suhtes” ning vähendab sotsiaalselt kasulike võrgustike loomist. Tallinna kohta võib öelda, et kuritegevus määrab olulisel määral sotsiaalse kapitali iseloomu ehk muudab seda negatiivseks.

1.6.2 Vaesus

Eestis on üldiselt ebavõrdsus sissetulekute jaotuses viimastel aastatel püsinud samal tasemel. 2004. a oli kõige rikkamate ja kõige vaesemate sissetulekute vahe 6,0-kordne (EL-s samal aastal keskmiselt 4,8-kordne) (Sotsiaalse kaitse ja kaasatuse riiklik aruanne 2006-2008, 2006: 6).

Tallinnas elab 2004. a seisuga vaesuses 10% elanikest (Sotsiaalministeeriumi toimetised 2006: 10). Üks vaesuse võimalikke näitajaid on

toimetulekutoetuse saajate arv. Nii määrati Tallinnas 2005. a toimetulekutoetusi umbes 25 091 000 krooni ulatuses ehk umbes 10% kogu Eestis väljamakstud toimetulekutoetustest. Täiskodutuid ja kodutusriskis inimesi on hinnanguliselt ligikaudu 1-2% linna elanikkonnast. Peamised kodutuseni viivad põhjused on töötus ja alkoholism (Maakonnad arvudes, 2006: 200, 206).

Seda enam, vaesusega kaasnevad teised sotsiaalsed probleemid oluliselt raskendavad linna sotsiaalset kliima. Nii elab Tallinnas 2003. a seisuga umbes 26 000 alkohoolikut ning üle 100 HIV-positiivse isiku. 1 298 Tallinna elanikest on 31. detsemberi 2003. a seisuga diagnoositud HIV-kandlus (Tallinna sotsiaalhoolekande arengukava 2006-2010 ja Sotsiaalhoolekande tegevuskava 2006-2008).

Putnam (2005) arvab, et sotsiaalne kapital kui strateegiline ressurss võib suurendada sotsiaalset kaasatust. Teisisõnu, sotsiaalse kapitali loomist toetavad meetmed vähendavad inimeste sotsiaalset tõrjutust võrgustike, vastastiku abistamise ja usalduse abil.

Ent tuleb rõhutada, et sotsiaalne kapital (kui vaadata seda eraldi seisva kapitali vormina) ei leevenda *per se* vaesust. Ainult sel juhul kui sotsiaalne kapital tagab juurdepääsu kas majandusliku ja/või inimkapitalile, saab rääkida selle tõhususest (DeFillipps 2001, Woolcock 2001, Grootaert 2001). Nii vaesed pered ja kogukonnad võivad omada tugevat siduvat sotsiaalset kapitali või täiendavalt ühendavat kapitali. Kuid teadmised, oskused ja raha, mida kantakse horisontaalsete võrgustike kaudu võivad olla piiratud, mis sisuliselt taas toodab kuid mitte suurendab mõne pere või kogukonna heaolu. Teisisõnu, sotsiaalne kapital ja selle positiivne roll majandusele on tihedalt seotud majanduse enda struktuuriga: mida rohkem on majanduses kiire kasvuga ja teadmiste- ning oskuste mahukaid valdkondi ja töökohti, seda enam võimendub ka sotsiaalse kapitali positiivne mõju. Sama kehtib ka vastupidi: mida väiksemad hästitasustatud töökohtade leidmise võimaluse, mida primitiivsem ja üheülbalisem on majanduse struktuur seda negatiivsemat rolli võib ka sotsiaalne kapital omada ja pidurdada keeruliste ent vajalike muutuste läbi viimist kogukonnas (vt laiemalt Jacobs 1984).

Tänapäeval peetakse vaesuse üheks põhjuseks inimese piiratuid toimetulekuoskuseid. Seega järeldatakse, et ei ole vaesust võimalik likvideerida ainult toetuste maksmise arvelt. Täiendavalt tuleb keskenduda toimetulekuõpetusele ja abivajajate aktiveerimisele. **Arengustrateegia „Tallinn 2025” (2004: 58-59) seisukohalt on sotsiaalse kaasatuse tähtsus ala hinnatud, toetuste maksmist eelistatakse teenuste osutamisele. Isegi kui osutatakse teenused siis pigem madala kvaliteediga, ebaprofessionaalselt ning soovitakse seda teha võimalikult odavalt.**

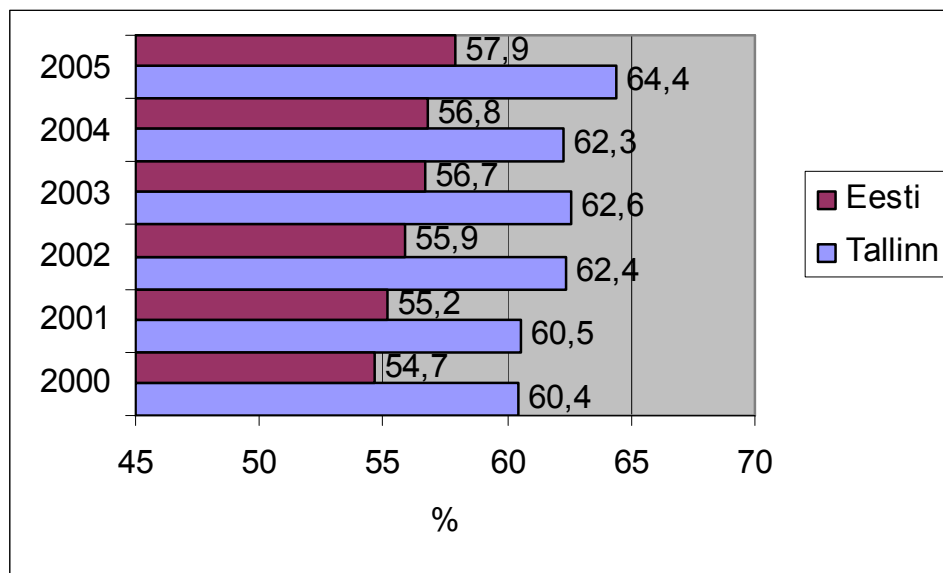
1.6.3 Töötus

Üldiselt, iseloomustavad Tallinna tänapäevast tööjõuturgu järgmised arengusuunad (Tallinn 2025, 2004: 34):

- Strukturaalne tööjõupuudus – palju on töötuid, aga samas on raske leida mitmete (eeskätt insenertehniliste) erialade tippspetsialiste ja kvalifitseeritud oskustöölisi.
- Stabiliseerumine – enamiku sektorite olemasolevad ettevõtted ei kavanda ulatuslikku laienemist. Pigem toimub spetsialiseerumine, efektiivsuse tõstmine ja sisseostetavate teenuste osakaalu kasv (nn *outsourcing*), mis kõik kokku vähendavad töötajate arvu, soodustab aga mikroettevõtete juurdekasvu.
- Suhteliselt kõrge kõrgharidusega inimeste osakaal (umbes 40%). Tegemist on valdavalt humanitaar- ja majandusalasese haridusega inimestega, vähem on insenertehniliste ja reaalteaduste erialade lõpetanuid.
- Suhteliselt suur üliõpilaste proportsioon elanikkonnast, suur osa neist on humanitaaralade üliõpilased, mis ette määrab nende tööle rakendamist.

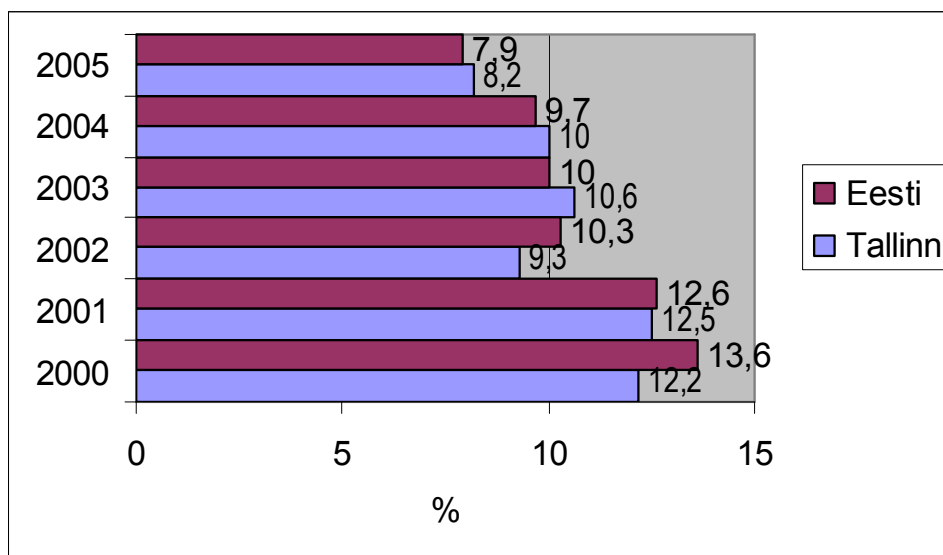
Loetletud probleemid ei kaota täna oma päevakohasust ning statistiliselt „ilusate“ üldnäitajate taga on endiselt samad probleemid. Nii on viimase viie aasta jooksul tööhõive määr kasvanud ning sellele vastavalt on oluliselt langenud töötuse määr nii Eestis tervikuna kui Tallinnas, samas on püsivalt kõrge nn ”heitunute” arv, kes ei otsi enam töö (joonised 29 ja 30).

Joonis 29. 15-74-aastaste tööga hõivatus %

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Tabel 30. 15-74-aastaste töötuse määr %

(Allikas: Eesti Statistikaamet)

Tulles tagasi arengustrateegias „Tallinn 2025“ käsitletud tööjõuturu iseärasuste juurde, tuleb öelda, et inimkapitali seisukohalt tähendab töötus inimeste oskuste ja teadmiste puudumist või sobimatust tööjõuturul esitatud nõudlustele. Seda saab öelda eelkõige insenertehniliste reaalteaduste erialade haridusega inimeste puhul. Konkurentsivõimeliste oskuste ja teadmiste omandamiseks peab inimestel olema

kas haridusele või uuele töökohale juurdepääsu võimalusi, mida saab soodustada sotsiaalne kapital.

Siduv sotsiaalne kapital võib töötule tagada töökohta eelkõige pere, sõprade ja tuttavate kaudu. Kuid selle üheks negatiivseks väljundiks on mitteametlik töö, mille puhul puuduvad isikul sotsiaalsed garantiid. Seda enam, et siduv sotsiaalne kapital ei pruugi tagada töötule sissetulekut kui tema pere, sõbrad ja tuttavad ise on toimetulekuga raskustes. Ühendav sotsiaalne kapital võib omakorda oluliselt laiendada töötule võrgustike ning isegi võimaldada töötule töökohta. Selleks peab töötule olema valmis endast erinevate isikutega suhtlemiseks. See aga ei pruugi õnnestuda umbusalduse, sallimatuse ja keele oskamatusel pärast.

Innovatsiooni seisukohalt ei pruugi siduv ega ühendav sotsiaalne kapital tagada vajalikku inimkapitali tootmist ja taastootmist. Olles sisuliselt iseloomult võrdsete osapoolte ühistegevus (Putnam 2003), piirduvad siduv ja ühendav sotsiaalne kapital horisontaalsel tasandil kättesaadavate töötule abistamise võimalustega eelkõige kogukonna arvelt. Ent innovatsioon eeldab pigem elukestvat õppimist, enam-vähem pidevat teadmiste oskuste täiendamist kui mitte ümberõpet või uue eriala omandamist. Selleks on töötulele vaja naalduvat sotsiaalset kapitali, mida kujundavad inimeste ja avaliku sektori organisatsioonide ning haridussüsteemi koostöö. Ent taas tuleb pöörata tähelepanu sotsiaalse kapitali mõjususele. Nimelt on peamisi küsimusi, millele tuleb vastata, kas hierarhilised võrgustikud, usaldus ja vastastikkus soodustavad innovatsiooni ja toetavad inimkapitali ja/või majanduslikku kapitali.

Vaadeldes nüüd täpsemalt Tallinna rahvastiku majandusliku seisundit, mida kajastab tabel 10, peab keskenduma inimkapitali ja sotsiaalse kapitali küsimustele.

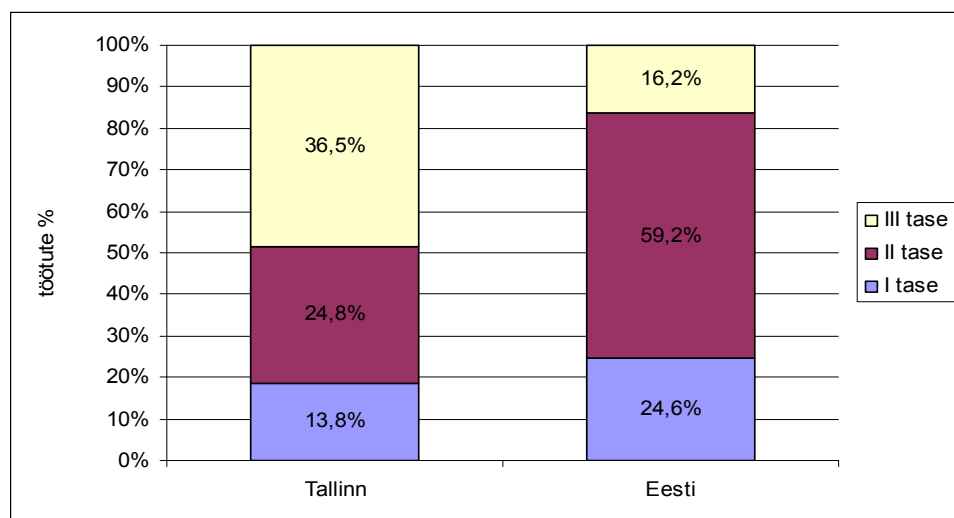
Tabel 10. Tallinna rahvastik majandusliku seisundi järgi tuhandetes, 2005. a

Majanduslik aktiivne rahvastik (töötajad)	222 700
Hõivatud	204 600
töötud	18 200
Majanduslikult mitteaktiivne rahvastik	95 000
Töötajad osalemise määr (%)	70,1
Tööhõive määr (%)	64,4
Töötuse määr (%)	8,2

(Allikas: Fakke Tallinnast 2006: 8, ESA Töötajate-uuring)

Joonis 31 näitab, et erinevalt üldisest olukorrast töötajaturul on Tallinnas töötaks registreerinu isikute hulgas oluliselt rohkem kõrgharidusega isikud⁴.

Joonis 31. Tööhõiveametis 2005.a registreeritud töötud haridustaseme järgi

(Allikas: Tööhõiveamet)

Enamus töötustest võib olla vastavalt kättesaadavatele andmetele (tabel 11) olla keskealised isikud ehk need, kellest sõltub ülalpeetavate laste ja/või eakate vanemate heaolu. Lisaks, on töötute hulgas rohkem naisi. Seega ei pruugi siduv sotsiaalne kapital aidata neid perekondi, kes on harjunud toetuda siduvatele suhetele, võrgustikele ja vastastikkuse abistamise normidele.

⁴ III haridustase gruppi kuuluvad vastavalt kutsekõrgharidus bakalaureuseõpe, magistriõpe, doktoriõpe ja keskeriharidusega isikud

Tabel 11. 2005. aasta jooksul arvel olnud isikute soolis-vanuseline jaotus, tuhandetes ja %

	kokku	mehed	naised	mehed ja naised		
				16-24	25-49	üle 50
Harjumaa	20 777	8 626	12 151	3 138	12 089	5 550
Tallinn	17 163	7 117	10 046	2 620	9 955	4 588
Protsent töötutest	100	41	59	15	58	27
Kokku Eesti	71 573	31 880	39 693	11 159	41 729	18 685

(Allikas: Tööhõiveamet)

Tuleb toonitada, et töötus on 2005. a seisuga suurem eelkõige mitte-eestlaste hulgas nagu seda näitab tabel 12. See taas viitab piirangutele, mida ühe kogukonna esindajad ei pruugi suurendada oma heaolu olemasolevate ressursside arvelt (siduva sotsiaalse kapitali tähenduses). Nii väärib tähelepanu asjaolu, et olenevalt kodakondsusest hindavad mitte-eestlased oma konkurentsivõimet tööjõuturul erinevalt (sihtgruppi kuulusid tööealised isikud vanuses 18-64)⁵.

Tabel 12. Töötud Tallinnas rahvastiku koosseisu järgi tuhandetes, 2004

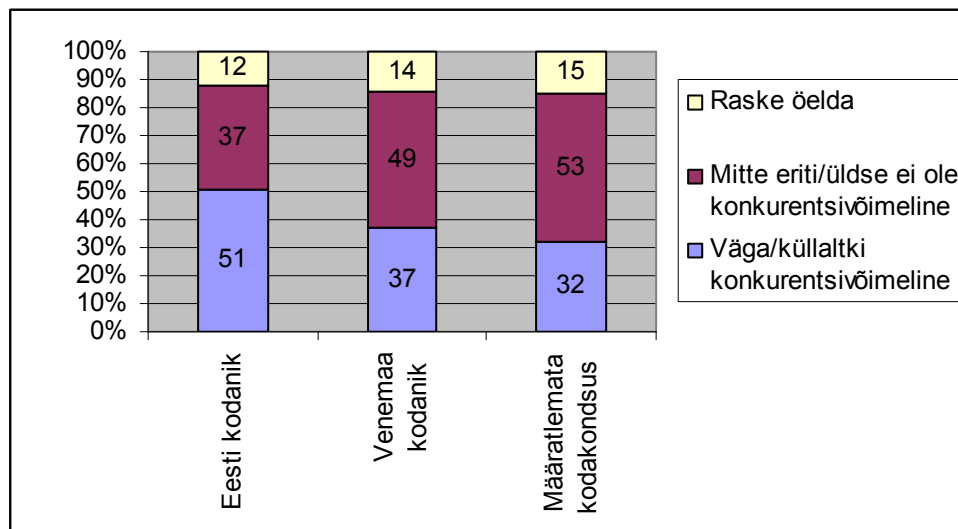
Töötuse määr	23,6
Eestlased	4,2
15-24	2
Muulased	18
15-24	3,4

(Allikas: Tallinn arvudes 2005: 47)

Joonisest 29 nähtub, et Eesti kodanikest mitte-eestlased hindavad kõrgemalt oma konkurentsivõimelisust. Vähemal määral hindavad seda Venemaa kodakondsusega elanikud ning määramata kodakondsuse isikud hindavad oma konkurentsivõimet kõige madalamalt.

⁵ 48 % valimist moodustasid Põhja Eestis elavad isikud. Kokku küsitleti 980 mitte-eestlast vanuses 18-74 aastat (Saar Poll 2006: 6)

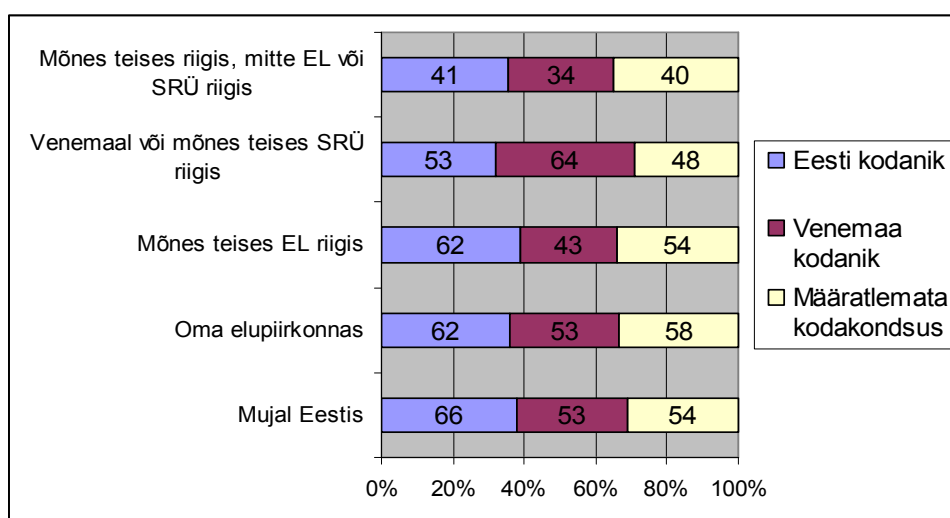
Joonis 32. Hinnang konkurentsivõimelisusele mitteeestlaste hulgas, kodakondsuse alusel, % 2006. a

(Allikas: Saar Poll. 2006. Mitteeestlaste Perspektiivid: Elanikkonna Küsitlus. Tallinn : 13)

Teiseks, Eesti kodanikud on sobiva töökoha leidmises kindlamad kui määratlemata kodakondsusega inimesed ja Venemaa kodanikud, erandiks on töökoha leidmine mõnes SRÜ riigis, mida peavad kõige tõenäolisemaks Venemaa kodanikud (joonis 33).

Joonis 33. Tõenäosus leida vastuvõetav töökoht, % 2006. a

(Allikas: Saar Poll. 2006. Mitteeestlaste Perspektiivid: Elanikkonna Küsitlus. Tallinn : 14)

Kolmandaks, kõneldes konkurentsivõime parandamisest rõhutavad kolme grupi küsitletud esindajad (tabel 13), et konkurentsivõime ning seega võib järeldada

inimkapitali arendamiseks on vaja pigem täiendõpet, sotsiaalsete oskuste täiustamist ning uue elukutse omandamist. Vähem oluliseks peetakse aga eesti keele oskuste parandamist. Erinevalt kahest grupist peavad Eesti kodanikest mitte-eestlased kodanikuks saamist kõige tähtsamaks tingimuseks.

Tabel 13. Konkurentsivõime parandamise võimalused

Keskmine 5-pallilisel skaalal (1 = kõige tähtsam, 5 = kõige vähem tähtis)	Eesti kodanik	Venemaa kodanik	Määratlemata kodakondsus
Parandada eesti keele oskust	2,53	1,99	2,22
Saada ametialast täiendõpet	2,34	2,93	3,13
Õppida olema aktiivsem ja läbilöögivõimelisem	2,58	2,94	3,2
Omandada uus elukutse, amet	2,68	3,34	3,17
Saada Eesti kodakondsus	4,72	3,45	3,07

(Allikas: Saar Poll. 2006. Mitte-eestlaste Perspektiivid: Elanikkonna Küsitlus. Tallinn : 14)

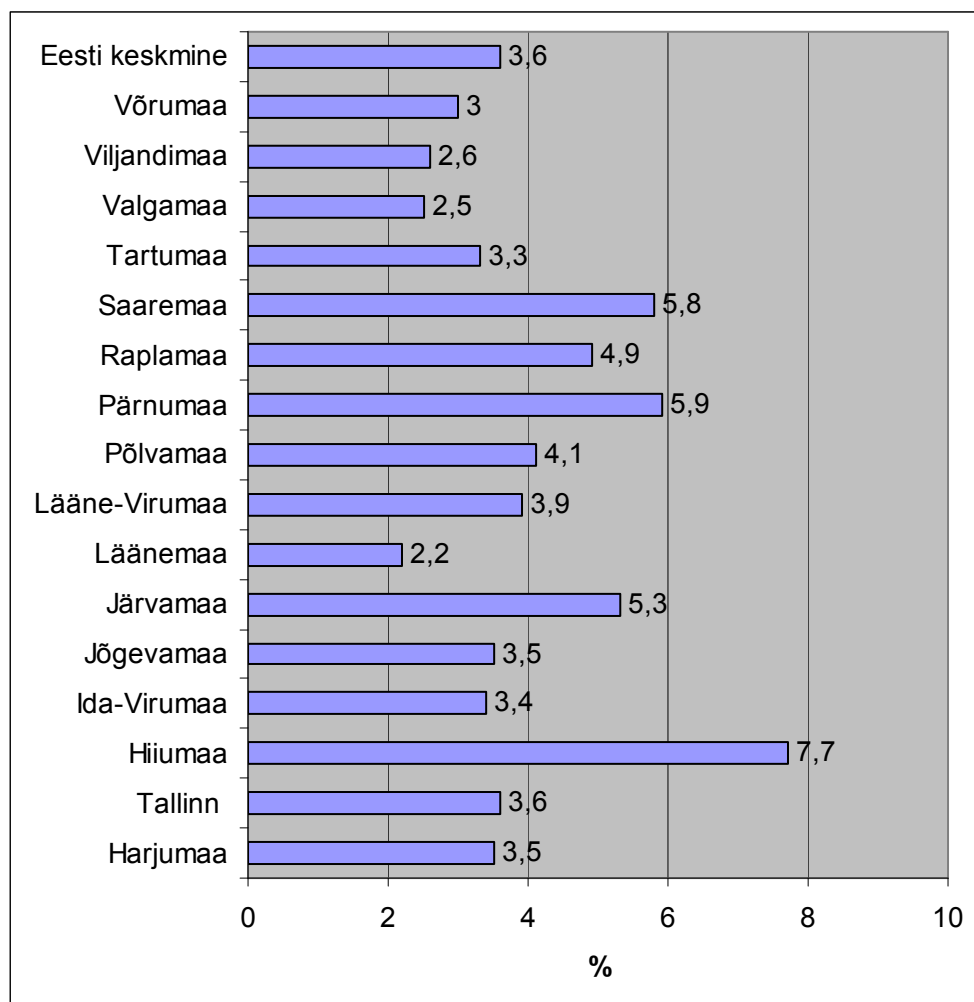
Tänapäeval laialt proovitakse juurutada Eestis nn töötuid aktiveerivaid meetmeid, mis peaksid vähendama omandatud abistust ning rahalise abi passiivset kättesaamist.

Inimkapital, mida suurendavad täiendõpe ja koolitused, ja sotsiaalne kapital on omavahel seotud. Nii näitab 11 Euroopa riigis tehtud hoiakute uuring (Field 2005)⁶ näitab, et mida suurem on inimeste usaldus seda rohkem on nad valmis osalema elukestva õppimise projektides.

Üheks vormiks võib antud juhul pidada tööturukoolitused ja täiendõpet. Vaatamata sellele, et antud seost on edaspidi tarvis põhjalikumalt uurida laiema valmi põhjal ning isikute tegelikku olukorda, väärrib see siiski sügavamat poliitilist tähelepanu. Järgmine probleem millele tuleb tähelepanu pöörata on naalduva sotsiaalse kapitali mõjus. Joonis 34 näitab, et olemasolevatele ümberõpe võimalustes on reaalselt koolitustest osavõtnute arv äärmuslikult väike.

⁶ Iirimaa, Austria, Itaalia, Holland, Taani, Rootsi, Soome, Suurbritannia, Kreeka, Sloveenia, Bulgaaria

Joonis 34. 2005 aastal tööhõiveametites registreeritud töötutest koolitusele suunatud keskmine %

(Allikas: Tööhõiveamet)

See võib tähendada, et valdav osa töötuid ei saa ümberõpet enda vajadustest lähtuvalt. Isegi omades teatud naalduvat sotsiaalset kapitali, mida töötud saavad tänu tööhõiveametiga koostööle, ei toeta hierarhiliste osapooltega suhtlemine automaatselt töötu majanduslikku heaolu. Selle tulemusena võivad töötud pigem loota siduvale ja/või ühendavale sotsiaalsele kapitalile. Kuid vastavalt arengustrateegiale Tallinn 2025 (2004: 58) tekivad selle tulemusena mitteametlikud töösuhted, mis ei taga isikutele vajalikke sotsiaalseid garantiisid.

KOKKUVÕTE

Sotsiaalne kapital ei asenda inimkapitali ja/või majandusliku kapitali kasvule suunatud poliitilisi meetmeid, kuid võib mõjutada ning täiendada nende ellu rakendamist. Seepärast on oluline vaadelda kuidas sotsiaalne kapital soodustab või vastupidi takistab vaimsete ja materiaalsete ressursside kasutamist ja taastootmist Tallinnas.

Siduva sotsiaalse kapitali loomiseks on vaja kultuuri, keelt, rahvust, perekondlikke või sõprussuhteid, mis siduvad mitmeid inimesi n.ö automaatselt ning seetõttu kergendavad ühistegevust. Sellist sotsiaalset kapitali saab kasutada kogukonna sisemiste probleemide lahendamiseks nagu nt antud töös käsitletud põlvkondade vahelise vastutuse säilitamiseks laste ja eakate ülalpidamisel. Samal ajal, need inimesed, kes toetuvad ainult siduvatele suhetele ei saa tihti suurendada oma heaolu ega vastuta oma ülalpeetavate toimetuleku eest. Tallinnas vaesuse ning töötuse tasemed viitavad sellele, et sihtgruppidel puuduvad täiendavad inimkapital ja/või majanduslik kapital, et välja pääseda „nõiatud ringist“.

Ühendav sotsiaalne kapital on omakorda raskem luua ning toetada. Ent sellele vaatamata mängib see poliitiliselt tähtsamat rolli Tallinna multikultuurse elanikkonna tingimustes. Erinevaid kogukondi ühendavad võrgustikud, usaldus ning normid võivad toetada demokraatlikku mitmekesisust ning välistada võimalikke rahvuslikke konfliktide tekkimist. Nii näitavad andmed, et Eesti kodakondsusega mitte-eestlased (loe integreerunud) on enda eluga oluliselt enam rahul ning tunnevad ennast konkurentsivõimelisematena kui Vene kodakondsuse ja määramata kodakondsusega isikud.

Ent kõneldes sotsiaalsetest probleemidest, millega seisab silmitsi tänapäevane Tallinn tuleb toonitada vertikaalsete suhete tähtsust. Sotsiaalsete probleemide lahendamiseks ning ettevõtluse arendamiseks ei piisa ainult kodanike iseseisvatest jõupingutustest ning initsiatiivist. Viimased ei pruugi tagada jätkusuutlikku arengut ning sihipärast sekkumist. Areneva demokraatia tingimustes

domineerib inimeste seas pigem õiguste diskursus ning tahaplaanile jääb kohustuste täitmise vajadus. Siit tulenevalt, tuleb analüüsida naalduva sotsiaalse kapitali mõju mainitud probleemide leevendamiseks ja ennetamiseks. Samal ajal vaadeldes kuivõrd suudavad Tallinna kogukonnad toime tulla oma probleemiga iseseisvalt linnavõimude sekkumiseta. Teisisõnu, kas piisab siduvast või ühendavast sotsiaalsest kapitalist või on täiendavalt vaja suurendada elanike suhteid linnavõimuga.

Lähtuvalt eelpool öeldust võib Tallinna sotsiaalset kapitali ning selle mõju innovatsioonile uurida järgmistest valdkondades: horisontaalsed ja vertikaalsed võrgustikud, normid, usaldus, sotsiaalse kapitali funktsioon, tüübid ning positiivsed ja negatiivsed kõrvalmõjud. Tähtis on rõhutada uurimistööde kahte võimalikku lähtekohta.

Esiteks, sotsiaalne kapital ei ole lõpptulemus *per se*, vaid vahend sotsiaalmajanduslike eesmärkide saavutamiseks. Teiseks, linnavõimu arendustegevuse seisukohalt on oluline uurida naalduvat sotsiaalset kapitali, mille kujundamise, toetamise ning hävitamise eest vastutab eelkõige avalik sektor. Selline lähenemine võimaldab paremini mõista linnavalitsuse sekkumismehhanismide tõhusust ning mõju innovatsioonile.

Sotsiaalse kapitali funktsionalistlik käsitlus aitab keskenduda avalike teenuste tõhususele. Teisisõnu, kas linnavalitsus, ettevõtlussektor ja kodanikud saavad hankida puudujäävaid inim- ja majanduslikku kapitali.

Usalduse ja normide puhul võib keskenduda linnaelanike ja linnavõimu vastastikuse usalduse ning koostööd reguleerivate protsesside uurimisele. Ühest küljes, oleneb sekkumismehhanismide edukus inimeste usaldusest linnavõimu ja selle töö suhtes. Teisest küljes, mõjutab ametnike usaldus kodanike kaasamist arendustegevusse. Vastastikuse umbusalduse korral ei pruugi linnaametnike ja -elanike initsiatiiv leida vastastikku toetust. Nõnda jääb arendustegevus ühekülgses ehk ainult ühe osapoole huviks.

Kõneldes võrgustikest, tuleb juhtida tähelepanu asjaolule, et linnavalitsus mõjutab sotsiaalse kapitali loomist ja kasutamist kas otseselt ja/või kaudselt. Otsese mõju puhul on võimalik uurida kuidas linnavõim üles ehitab ning arendab uusi võrgustikke või kasutab juba toimivaid võrgustike. Kaudse mõju puhul pakub huvi kuidas linnavalitsus loob soodsamaid tingimusi toetamaks linnaelanike algatusvõimet ning kasutab olemasolevat sotsiaalset kapitali (PRI 2005).

Sotsiaalse kapitali negatiivne mõju arendustegevustele väärrib olulist tähelepanu ning nõuab linnavalitsuselt kriitilist hinnangut enda tegevuste kohta. See on kiusatus keskenduda ainult positiivsetele tulemustele varjates tegelikku olukorda. Ühest küljest võib mõne uuringu järeldus olla tõepoolest õige. Nt linnavalitsus ei tule oma ülesannetega toime, sest puuduvad võrgustikud välispartneritega ning seepärast on vaja suurendada sotsiaalset kapitali. Ent ei tohi unustada, et inimsuhete kvaliteet mõjutab võrgustikke, norme ja usaldust nii positiivselt kui negatiivselt. Olukorras, kus sotsiaalne kapital paistab olevat puudu, viidatakse pigem positiivsele sotsiaalsele kapitalile. Teisisõnu, linnavalitsusel on vaja suurendada sotsiaalset kapitali, et täiustada oma tööd. Kuid unustatakse, et sotsiaalne kapital võib olla juba välja kujunenud ning kehtivad normid, usaldus ja võrgustikud pärssivad innovatsiooni. Seepärast on üks võtmeküsimusi millist sotsiaalset kapitali omab linnavõim, mis on selle kapitali iseärasused ning mõju innovatsioonile.

Kokkuvõttes, pakutud uurimisvaldkonnad puudutavad eelkõige mikro- ja mesotasandit. Erinevalt makrotasandist kajastavad mõlemad tasandit paremini linnavalitsuse tööd ettevõtluse arendamisel ja sotsiaalsete probleemide lahendamisel. Täpsemalt öeldes, mikrotasandi uurimistöö aitab keskenduda linnavõimu ja -elanike koostööle, mida soodustavad võrgustikud, usaldus ja normid. Mesotasandi eelis seisneb selles, et võimaldab vaadelda Tallinna innovatsiooni Eesti ja välisriikide tasandil ning uurida linnavõimu kui Tallinnale olemasoleva ning potentsiaalse inimkapitali ja majandusliku kapitali hankijat.

KASUTATUD KIRJANDUS

Coleman, James. 1990. *Foundations of Social Theory*. Harward: Belknap Press

De Clercq, Dirk, Mourad Dakhli. 2003. Human Capital, Social Capital, and Innovation: A Multi-country Study. Vlerick leuven gent working paper series. No 18 (<http://www.vlerick.be/research/workingpapers/vlgms-wp-2003-18.pdf>) (19.02.2007)

De Fillipps, James. 2001. "The Myth of Social Capital in Local Development". *Housing Policy Debate*. (http://www.fanniemaefoundation.org/programs/hpd/pdf/HPD_1204_defilippis.pdf)

Drechsler Wolfgang. 2004. „Governance, Good Governance, and government: The case for Estonian Administrative Capacity“. *TRAMES*. No. 4, vol. 8: 388-396

Goldsmith, Stephen, Willian D. Eggers. 2004. *Governing by Network: The New Shape of Public Sector*. Brookings Institution Press

Eesti Konjunktuurinstituut. 2004. *Eesti elanike ettevõtlikkus: Elanike küsitlusuuringu tulemused*. Tallinn (<http://www.eas.ee/vfs/2537/uuring%20Eesti%20elanike%20ettev%C3%B5tlikkus.pdf>) (19.02.2007)

Field, John. 2005. *Social Capital: Key Ideas*. London-New York: Routledge

Florida, Richard, Robert Cushing and Gary Gates. 2002. "When Social Capital Stifles Innovation". *Harward Buisness Review*.

Fukuyama, Francis. 2002. "Social Capital and Development: The Coming Agenda". *SAIS Review*. No. 1 (Winter–Spring), vol. XXII

Granovetter, Mark. 1983. „The Strength Of Weak Ties: A Network Theory Revisited“. *Sociological Theory*, Vol. 1: 201-233 (http://www.si.umich.edu/~rfrost/courses/SI110/readings/In_Out_and_Beyond/Granovetter.pdf) (19.02.2007)

Grootaert, Christiaan. 2001. "Does Social Capital Help The Poor? A Synthesis of Findings from the Local Level Institutions Studies in Bolivia, Burkina Faso and Indonesia". The World Bank
Social Development Family Environmentally and Socially Sustainable Development Network
(<http://siteresources.worldbank.org/intsocialcapital/resources/local-level-institutions-working-paper-series/lli-wps-10.pdf>) (19.02.2007)

Ideon, Andres. 2006. "Eeslinnastumisest Tallinna linnastus: Noonestusalade laienemine aastatel 1995-2005". Dissertatsioon magister artium'i kraadi

taotlemiseks inimgeograafias. Tartu: TÜ, Geograafia teaduskond
(<http://www.utlib.ee/ekollekt/diss/mag/2006/b18333783/ideonandres.pdf>)
(19.02.2007)

Jacobs, Jane. 1984. *Cities and Wealth of Nations*. Random House

Jürgenson, Anne, Tarmo kalvet ja Rainer Kattel. 2005. Ettevõtluse toetusmeetmed riigieelarve strateegias 2007-2013. *Poliitikaanalüüs*. Praxis. Nr. 9
(http://www.praxis.ee/data/praxis_poliitikaanaluus_9_www.pdf) (19.02.2007)

Kaldaru, Helje, Annemari Päll, Andrus Treiberg. 2004. Sotsiaalne Kapital ja Jätkusuutlik Majandusareng Eesti Maakondades. Tartu: TÜ (http://www-1.mtk.ut.ee/varska/2005/IV_Regionaal/Kaldaru_Pall_Treiberg.pdf) (19.02.2007)

Kattel, Rainer ja Tarmo Kalvet. 2005. Knowledge-based Economy and ICT Education in Estonia, PRAXIS.

Kuningas, Marius. 2006. Riigi Roll Ettevõtlus- Ning Teadus- Ja Arendussektori Omavahelises Koostöös – Eesti Näide, TTÜ Magistritöö.

Lin, Nan. 2002. *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: University Press

Lundvall, Bengt-Åke. 2007 "Higher Education, Innovation and Economic Development"
(<http://siteresources.worldbank.org/INTABCDE2007BEI/Resources/BengtAke.PDF>)
(19.02.2007)

Misztal, Barbara. 1996. *Trust in Modern Societies: The research for the Social Bases of Social Order*. Cambridge: Polity Press

Patton, Donald, Martin Kenney. 2003. Innovation and Social Capital in Silicon Valley. BRIE Working Paper 155
(<http://brie.berkeley.edu/%7Ebriewww/research/wp155.pdf>) (19.02.2007)

Pettai, Iris. 2002. "Estonians And Non-Estonians: A Typology Of Tolerance". *Integration of Estonian Society: Monitoring 2002*. Hallik, Klara (toim), TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 27:39
(http://www.meis.ee/pictures/Integration_monitoring_2002_ENG.pdf) (19.02.2007)

Putnam, Robert, Lewis M. Feldstein and Don Cohen. 2003. *Better Together: A Restoring American Community*. New York: Simon & Schuster

Päll Annemari. 2004. "Sotsiaalne kapital: mõõtmine ja seos sotsiaalmajandusliku arenguga Eesti regioonide näitel". Dissertatsioon magister artium'i kraadi taotlemiseks majandusteaduses. Tartu: TÜ, Majandusteaduskond
(<http://www.utlib.ee/ekollekt/diss/mag/2004/b16859005/Pall.pdf>) (19.02.2007)

Rothstein, Bo, Dietlind Stolle. 2002. How Political Institutions Create and Destroy Social Capital: an Institutional Theory of Generalized Trust. Paper prepared for the

98th meeting of the American Political Science Association in Boston, MA
(<http://www.mcgill.ca/files/politicalscience/011011RothsteinB.pdf>) (19.02.2007)

Saar Poll. 2006. Mitte-eestlaste Perspektiivid: Elanikkonna Küsitlus. Tallinn
Sabatini, Fabio. 2006. "Social Capital, Public Spending and the Quality of
Economic Development: The Case of Italy". FEEM Working Paper No. 14 January
([http://www.socialcapitalgateway.org/Sabatini%20\(2006\)%20-%20Social%20capital,%20public%20spending%20and%20the%20quality%20of%20economic%20development%20-%20January%202006%20-%20Published%20FEEM.pdf](http://www.socialcapitalgateway.org/Sabatini%20(2006)%20-%20Social%20capital,%20public%20spending%20and%20the%20quality%20of%20economic%20development%20-%20January%202006%20-%20Published%20FEEM.pdf)) (19.02.2007)

Tönnisson, Kristiina. 2006. New Public Management'i põhimõtete rakendatavus
Eesti kohalikes omavalitsustes. Doktoritöö. Tartu: TÜ

Tiits, Marek, Rainer Kattel ja Tarmo Kalvet. 2005. *Made in Estonia*. Tartu

Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut. 2005.
Kodanikualgatuse Institutsionaliseerumine Eestis: Organiseerumise Struktuur ja
Ressursid: uurimuse raaport
(<http://www.tlu.ee/files/arts/3677/Kod.ica387f9136c2cfc17bc6ab8d7938fd23.pdf>)
(1.01.2007)

Tidd, Joe, John Bessant ja Keith Pavitt. 2006. *Innovatsiooni juhtimine: Tehnoloogiliste, Organisatsiooniliste ja Turu muutuste Integreerimine*. Tallinn: Pegasus

Tiit, Ene-Margit. 2005. Eesti rahvastiku põhinäitajad aastail 2004/2005 Euroopa taustal. Tartu: TÜ

Woolcock, Michael. 2001. "The Significance of Social Capital for Understanding Economic and Social Outcomes" *Canadian Journal of Policy Research* 2(1): 11-17

Academic Information Centre. Education in Latvia: Hogher Education
(http://www.aic.lv/rp/Educ_LV/ed_sys/high_ed.htm#Professional%20higher%20education) (19.02.2007)

Arengustrateegia "Tallinn 2025". 2004.
(http://tallinn.andmevara.ee/oa/failid/96947_m23lisa.rtf) (19.02.2007)

European Commission. 2000. Final Report Of The Expert Group On Enterprise Clusters And Networks. Enterprise Directorate-General
(http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/cluster/final_report_clusters_en.pdf) (19.02.2007)

Eesti Statistikaamet Linnad ja vallad arvudes, 2005. Tallinn

Eesti Statistikaamet. 2006. Maakonnad arvudes 2001–2005. Tallinn

Emor TNS. 2005. Kokkuvõtte uuringust avalike teenistujate asjatundlikkuse ja usaldusväarsuse kohta. (<http://www.riigikantselei.ee/?id=372>) (19.02.2007)

Fakte Tallinnast. 2006. (<http://www.tallinn.ee/est/q2606s27341>) (19.02.2007)

Facts about Helsinki. 2006.
(http://www.hel2.fi/Tietokeskus/julkaisut/pdf/tt06_eng_net.pdf) (19.02.2007)

Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania. 2006. Education In Lithuania: Facts And Figures.
(http://www.smm.lt/en/stofedu/docs/Education_in_Lithuania_Facts_and_Figures_2006.pdf) (15.02.2007)

PRI. 2005. Social Capital as a Public Policy Tool: Project Report. Policy Research Initiative Canada (http://policyresearch.gc.ca/doclib/SC_Synthesis_E.pdf) (2.04.2007)

Politseiamet: Arenguosakond. 2005. Narkosüüteod ja nende mõju kuritegevusele Eestis 1999-2004 (http://www.pol.ee/failid/Narko_anal_s_internett1.pdf) (20.02.2007)

Tallinn Arvudes. 2005.
(http://www.tallinn.ee/est/q2926s23258?sess_admin=87460ad04d0dea4d53e76429520db0e6) (19.02.2007)

Tallinna sotsiaalhoolekande arengukava 2006-2010 ja sotsiaalhoolekande tegevuskava 2006-2008
(<http://tallinn.andmevara.ee/oa/page.Tavakasutaja?c=1.1.1.1&id=103100>) (19.02.2007)

Tallinna väikeettevõtluse arendamise programm aastateks 2006-2009. 2006.
(<http://tallinn.andmevara.ee/oa/page.Rtf/103450.rtf>) (19.02.2007)

Sotsiaalministeerium. 2006. Sotsiaalse kaitse ja kaasatuse riiklik aruanne 2006-2008.
(<http://www2.sm.ee/kaasatus/failid%2FSotsiaalse%20kaitse%20ja%20kaasatuse%20riiklik%20aruanne%202006-2008.pdf>) (19.02.2007)

Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 8/2006. Poliitikaanalüüs. Vaesus ja selle mõõtmine. Vaesuse suundumused Eestis.
([http://www.sm.ee/est/HtmlPages/toimetised_20068/\\$file/toimetised_20068.pdf](http://www.sm.ee/est/HtmlPages/toimetised_20068/$file/toimetised_20068.pdf)) (19.02.2007)

Eesti Statistikaamet (www.stat.ee) (19.02.2007)

Eesti Tööturuamet (<http://www.tta.ee/>)

Justiitsministeeriumi Registrikeskus (<https://ar.eer.ee/>) (19.02.2007)

Läti Statistikaamet (<http://www.csb.gov.lv/?lng=en>) (19.02.2007)

Leedu Statistikaamet (<http://www.stat.gov.lt/en/>) (19.02.2007)

St. Peterburi administratsiooni ametlik infoportaal
(<http://www.gov.spb.ru/day/educ>) (19.02.2007)